

A Review on the International Experiences of Organizing Peddlers with an Emphasis on the Role of Peddlers in the Urban Landscape

Review Article

Nahideh Rezaei¹, Rana Najjari Nabi^{2*}

1- Assistant Professor in Architecture department, Faculty of Architecture and Urbanism, Tabriz Islamic Art University, Tabriz, Iran

2- Ph.D of Architecture, Department of Architectural Engineering & Urban Design, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2024-04-11

Revised: 2024-06-22

Accepted: 2024-06-23

Keywords

International Experiences

Organizing Peddlers

Peddling

Urban Landscape

ABSTRACT

Introduction

Informal businesses in the urban fabric of Iranian cities, such as street vending and widespread peddling, have undeniably caused detrimental effects on the urban landscape of these cities. Disorder, lack of coordination, and physical and visual disturbances significantly impact these issues. Consequently, organizing informal businesses at the city level has become a significant concern for urban officials and managers. Iran is no exception to this rule. Economic recession, oil-based and single-product economy, inflation, an ailing banking system, and many other factors have increased this phenomenon in different cities of Iran. Street vending in urban areas is a complex and multidimensional issue that demands the collective expertise of various fields, including urban management and planning, sociology, and psychology. However, a significant aspect of this issue, particularly its impact on the urban landscape, falls within the purview of architecture and urban planning. This underscores the need for interdisciplinary collaboration in addressing this complex urban issue. Based on this assumption, it can be said that due to the lack of economic and spatial planning regarding informal jobs in the urban fabric, the urban landscape (especially in metropolises) in the country has been damaged in such a way that one of the concerns of today's urban management in Iranian cities is the establishment of urban street vendors in the urban space and its impact on the culture of the urban landscape. Today, more than ever, the onslaught of disorder in various aspects of the city's image is observed in cities, especially metropolises. Now, the urban image has less order, and the apparent difference in forms, consumable materials, roughness and softness, protruding and receding, height of buildings, as well as the chaos resulting from the overlap of functions due to the existence of street vending, especially in the central and traditional spaces of cities, form an unharmonious and unbalanced appearance and image. Street vending is a phenomenon that has created the conditions for an increase in informal employment in the central city area. This is due to the offer of goods at relatively low prices, which has been met with public enthusiasm for purchasing inexpensive goods. In addressing this urban-social problem, there are four general approaches in chronological order: the anti-vending approach, the permissive approach, the vending-compatible approach, and the inclusive approach. Regarding the relationship between streetscape and street vending, it can be stated that street selling has a long history in the history of countries and major cities around the world; in many countries (such as China, Egypt, and Arab countries) in the past, vendors added a remarkable liveliness and vibrancy to the streetscape and shaped economic-service activities within it. However, today, with the definition of the structure of urban public spaces, the illegality of street vendors on streets and sidewalks due to the excessive use of urban public spaces has become tangible. In some cities, vendors establish large stalls in public gatherings within the urban fabric. Passersby are disturbed on the sidewalks and passages

* Corresponding author: ra.nabi2016@sru.ac.ir

due to the crowding of street vendors, and the passage of people through the narrow corridors created by the vendors' stalls becomes hard. The intensity of the crowding and human traffic on the sidewalks causes people distress, which is considered a dangerous action. Therefore, the purpose of this research is to get acquainted with a variety of approaches for organizing hawkers in the field of urban landscape in different countries such as Turkey, India, Bangladesh, Thailand, and Malaysia and to benefit from their experiences and solutions adopted in dealing with this issue.

Materials and Methods

The research method in this study combines descriptive and interpretive methods, aiming to examine various experiences, compare perspectives, and explore the approaches to the issue of street vending and peddling within the urban landscape. The data was collected through library research, with the tools for gathering data related to practical experiences, existing documents, and records. Eleven case studies of street vendor management experiences in different countries were examined.

Findings

Street vending is essential to reducing poverty and the financial burden of costly implementation policies related to relocating and organizing street vendors in urban spaces. This contributes significantly to achieving inclusive urban governance. Structural changes in national economies, the rise of temporary employment, and unemployment have led to an increase in the street vendor population. This necessitates a shift in urban studies towards government and city policies regarding street vending. The need to consider various solutions such as formalizing street vendors and their workspaces is crucial due to criticism of the detrimental impacts of current policies. Examining recent policies reveals an analytical framework for the formalization of street vending. By studying 11 international examples, a broader perspective on this phenomenon can be gained. Among the successful countries in street vendor organization are Turkey, India, and Singapore. The analysis of successful cases underscores that the participation and support of the street vendors themselves is not just a key factor, but an empowering force. The relocation of street vendors, through the collaboration and participation of vendors and authorities, has resulted in building trust between the parties and granting social recognition to the vendors. Some of the positive points are granting concessions such as issuing business licenses, granting loans and training programs to peddlers, determining a suitable location for the bazaar, marking them in the city, and advertising the bazaar on social media. However, harassment of vendors, confiscation of their goods, bribery, corruption in municipal

management, and lack of continuity in implementing such schemes have been weaknesses in organized vending programs.

Conclusion

Street vending negatively and positively impacts the urban system across different economic, social, cultural, and political domains. Examples of these opportunities are creating temporary employment for unemployed members of society and reducing social deviations. However, the most critical issue that many cities face in this regard is the problem of the presence of street vendors on the sidewalks of city centers, which functionally leads to the formation of small-scale distribution activities, the creation of a diversity of items and their attractiveness to people, etc. Physically, it causes pedestrian and vehicular traffic, the destruction of landmark architecture, and the degradation of the urban fabric. Semantically, it results in the loss of sensory experience in rich spaces due to the fading of various activities replaced by false occupations. Regarding street vending, the approaches can be conciliatory or coercive. The points that street vending has created in the urban landscape and the typical examples studied can be discussed in three categories: functional, physical, and semantic. The stagnation of the formal sectors despite the desirable spatial quality due to inflation and financial crisis provides the opportunity to create diverse activities for different population groups and new uses to sustain street vending. This diversity is critical to the functional dimension, including transporting goods by cart within the city, changes in spatial-mobility relationships, and reduced effective road widths and population density. In the physical dimension, it leads to the loss of sensory experience in rich spaces due to the fading of various activities replaced by false occupations, strengthening and increasing social interactions, and threatening the authenticity of the historical urban fabric. The semantic dimension leads to the loss of sensory experience in rich spaces due to the fading of various activities replaced by false occupations.

Regarding the solutions in functional components, one can refer to items such as universal functional design, providing access for different groups, attention to providing the necessary facilities, attention to the scale and size of activities, and so on. In the area of physical components, solutions can include sequencing of sidewalks and pedestrian areas to allow the simultaneous presence of street vendors, vehicles, and pedestrians, creating temporary zones for street vending, inclusive spatial design, aligning the type of fabric with the level of street vendor supply, preparing an urban trade map, attention to the scale and size of sales spaces, and so on. Solutions in semantic components can include understanding the linkages (logistics, customers, role in the urban retail hierarchy).

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Rezaei N. Najjari Nabi N. N. A Review on the International Experiences of Organizing Peddlers with an Emphasis on the Role of Peddlers in the Urban Landscape. Urban Economics and Planning Vol 5(1):154-170. [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2024.451998.1476

مروری بر تجربیات بین‌المللی ساماندهی دست‌فروشان با تأکید بر نقش دست‌فروشی در منظر شهری

مقاله مروری

ناهیده رضائی^۱؛ رعنا نجاری نابی^{۲*}

۱- استادیار گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران
 ۲- دکتری معماری، دانشکده مهندسی معماری و طراحی شهری، دانشگاه شهید رجایی، تهران، ایران

چکیده

مقدمه

مشاغل غیررسمی در بافت شهرهای ایران از جمله دست‌فروشی و بساط‌گستری، آسیب‌های انکارناپذیری بر منظر شهری این شهرها وارد کرده است. بی‌نظمی، ناهماهنگی، اغتشاش فیزیکی و بصری از جمله چنین آسیب‌هایی است. بر این اساس، ساماندهی مشاغل غیررسمی در سطح شهر به دغدغه‌ای مهم برای مسئولان و مدیران شهری تبدیل شده است. کشور ایران هم از این قاعده مستثنا نیست. رکود اقتصادی، اقتصاد نفتی و تک‌محصولی، تورم، نظام بانکی بیمار و عوامل بسیار دیگر باعث افزایش پدیده در شهرهای مختلف ایران شده است.

بدیهی است پدیده دست‌فروشی در بافت شهرها، مسئله‌ای پیچیده و چندبعدی است و بر همین اساس ساماندهی آن نیازمند مداخله کارشناسان، پژوهشگران و عوامل اجرایی از رشته‌های متنوعی همچون مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، جامعه‌شناسی، روانشناسی و... است. اما بخشی از این مسئله که به تأثیرات دست‌فروشی و بساط‌گستری بر منظر شهری مرتبط می‌شود، در حیطه رشته‌هایی همچون معماری و شهرسازی قرار می‌گیرد. با تکیه بر این پیش‌فرض می‌توان گفت که به دلیل عدم برنامه‌ریزی اقتصادی و فضایی در خصوص مشاغل غیر رسمی در بافت شهرها، منظر شهرها (به‌خصوص کلان‌شهرها) در کشور دچار آسیب شده‌اند؛ به گونه‌ای که یکی از دغدغه‌های امروز مدیریت شهری شهرهای ایران، استقرار دست‌فروشان شهری در فضای شهری و چگونگی تأثیر آن بر فرهنگ منظر شهری است. امروزه بیش از هر زمان دیگر، در شهرها و به‌خصوص کلان‌شهرها، هجوم آشفتگی در جنبه‌های گوناگون سیمای شهر مشاهده می‌شود. اکنون سیمای شهری نظم کمتری داشته و تفاوت آشکار در اشکال، مصالح مصرفی، زبری و نرمی، پیش‌آمدگی و پس‌رفتگی، کوتاه و بلند بودن بناها از یک سو و هرج‌ومرج ناشی از تداخل عملکردها به واسطه وجود بساط گستری و دست‌فروشی به‌خصوص در فضای مرکزی و سنتی شهرها، چهره و سیمای ناهمگون و ناموزونی را شکل می‌دهد.

از طرفی، دست‌فروشی پدیده‌ای است که زمینه را برای افزایش مشاغل غیر رسمی در محدوده مرکزی شهر ایجاد کرده است. این امر به علت ارائه کالاها با قیمت نسبتاً پایین، با استقبال مردم برای خرید کالاها ارزان قیمت مواجه است. در راستای ساماندهی به این معضل شهری-اجتماعی چهار رویکرد کلی وجود دارد که به ترتیب زمانی شامل رویکردهای ضد دست‌فروشی؛ روادارانه؛ سازگار با دست‌فروشی و همه‌شمول است. در خصوص ارتباط منظر با دست‌فروشی نیز می‌توان چنین بیان کرد که فرسودگی در خیابان، پیشینه‌های طولانی در تاریخچه کشورها و شهرهای بزرگ جهان دارد؛ به طوری که فرسودگان در بسیاری از کشورها (مانند چین، مصر و کشورهای عربی) در گذشته، سرزندگی و نشاط خاصی را به چشم‌انداز خیابان‌ها می‌آوردند و فعالیت اقتصادی - خدماتی را در بطن خود شکل می‌دادند. اما امروزه، با تعریف ساختار فضاهای عمومی شهری؛ غیرقانونی بودن حضور دست‌فروشان در خیابان و پیاده‌راه‌ها به علت استفاده و به کارگیری بیش از حد فضای عمومی شهری ملموس شده است. در برخی از شهرها، فرسودگان در بافت شهری بساط‌های بزرگ را در اجتماعات عمومی برقرار

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۳
 تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۴/۰۲
 تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۳

کلمات کلیدی

تجارب بین‌المللی
 دست‌فروشی
 ساماندهی دست‌فروشان
 منظر شهری

دست‌فروشان، توقیف اقلام فروشی آن‌ها، رشوه و فساد در مدیریت شهری و عدم تداوم در اجرای طرح‌ها، از جمله نکات ضعف در ارائه طرح‌های ساماندهی بوده است.

نتیجه‌گیری

دست‌فروشی، تأثیرات هم‌زمان منفی و مثبت را بر نظام شهری در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دارد. ایجاد اشتغال هرچند موقت برای افراد بیکار جامعه و به تبع آن، کاهش انحرافات اجتماعی نمونه‌ای از این فرصت‌هاست، اما مهم‌ترین مسئله‌ای که بسیاری از شهرها در این رابطه با آن مواجه هستند، مشکل حضور دست‌فروشان در پیاده‌روهای مراکز شهرهاست که به لحاظ عملکردی به شکل‌گیری خرده‌عملکردهای توزیعی، خلق تنوع اقلام و جذابیت آن‌ها برای مردم و... به لحاظ کالبدی موجبات ترافیک پیاده، سواره، از بین بردن معماری شاخص و فرسودگی در بافت و... و به لحاظ معنایی سبب از بین رفتن تجربه حسی- در فضاهای غنی با کمرنگ شدن فعالیت‌های مختلف با جایگزینی مشاغل کاذب و... منجر می‌شود. از همین رو، در نحوه مواجهه با دست‌فروشی، برخی رویکردها، مداراگرانه و برخی قهری است. نکاتی که دست‌فروشی در منظر شهری ایجاد کرده و فصل مشترک نمونه‌های مورد مطالعه است؛ می‌تواند در سه دسته عملکردی، کالبدی و معنایی مطرح باشد. بی‌رونی بخش‌های رسمی علی‌رغم کیفیت مطلوب فضایی به علت تورم و بحران مالی، فرصت ایجاد فعالیت‌های متنوع برای گروه‌های مختلف جمعیتی و ایجاد کاربری‌های جدید برای تداوم دست‌فروشی و... در بُعد عملکردی، حمل‌ونقل کالا با گاری در داخل شهر، تغییر در ارتباطات فضایی- حرکتی به علت سد معبر در حاشیه خیابان، کاهش عرض مفید معابر و تراکم و ازدحام جمعیت، فرسودگی در ساختار معماری خیابان‌ها و... در بُعد کالبدی و از بین رفتن تجربه حسی در فضاهای غنی با کمرنگ شدن فعالیت‌های مختلف با جایگزینی مشاغل کاذب، تقویت و افزایش تعاملات اجتماعی مردم، تهدید اصالت بافت تاریخی شهر و... در بُعد معنایی مطرح است.

در خصوص راهکارها در زمینه مؤلفه‌های عملکردی می‌توان به مواردی همچون طراحی فراگیر کارکردی، تأمین دسترسی برای گروه‌های مختلف، توجه به تأمین امکانات لازم، توجه به مقیاس و اندازه فعالیت‌ها و... اشاره کرد. در زمینه مؤلفه‌های کالبدی می‌توان به راهکارهایی همچون سکانس‌بندی پیاده‌رو و پیاده‌راه‌ها برای حضور هم‌زمان دست‌فروشان، ماشین‌ها و پیاده‌ها، ایجاد مناطق موقت برای دست‌فروشی، طراحی فراگیر مکانی، انطباق نوع بافت با سطح عرضه دست‌فروشان، تهیه نقشه تجارت شهری، توجه به مقیاس و اندازه فضاهای فروش و... و در زمینه مؤلفه‌های معنایی نیز می‌توان به راهکارهایی همچون درک پیوندها (تدارکات، مشتریان، نقش در سلسله‌مراتب خرده‌فروشی شهری) اشاره داشت.

می‌کنند. رهگذران در پیاده‌روها و معابر، به علت ازدحام دست‌فروشان آزرده شده و عبور و مرور مردم از طریق راهروهای تنگ به واسطه بساط دست‌فروشان ایجاد شده دشوار می‌شود. شدت ازدحام، ترافیکی انسانی در پیاده‌روها، باعث کلافگی مردم شده که اقدام خطرناکی به شمار می‌آید. لذا هدف از این پژوهش، آشنایی با تنوعی از رویکردها برای ساماندهی دست‌فروشان در زمینه منظر شهری در کشورهای مختلف اعم از ترکیه، هند، بنگلادش، تایلند، مالزی و در جهت بهره‌مندی از تجارب و راهکارهای اتخاذی آن‌ها در نوع برخورد با این مسئله است.

مواد و روش‌ها

روش تحقیق در این پژوهش، ترکیبی از روش توصیفی و تفسیری، به دنبال بررسی تجارب مختلف، مقایسه دیدگاه‌ها، نحوه برخورد با معضل دست‌فروشی و بساط‌گستری در بستر منظر شهری است. گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای انجام شده و ابزارهای گردآوری داده‌های مرتبط با تجارب عملی، اسناد و مدارک موجود بوده که در کل، یازده نمونه از تجارب ساماندهی دست‌فروشان در کشورهای مختلف مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها

نقش اقتصادی دست‌فروشی در کاهش فقر، بار مالی و هزینه‌های زیاد سیاست‌های اجرایی در قالب جابه‌جایی و ساماندهی دست‌فروشان در فضای شهری، نقش مهمی در دستیابی به حکمروایی همه‌شامل شهری دارند. تغییرات ساختاری در اقتصاد کشورها، افزایش مشاغل موقت، بیکاری؛ به‌خصوص در کشورهای پرجمعیت و فقیر، منجر به افزایش جمعیت دست‌فروشان شده است. مطالعات شهری در راستای سیاست‌های دولتی و شهری در باب دست‌فروشی، عواقب سیاست‌های مرتبط با آن‌ها، لزوم توجه به راهکارهای مختلف اعم از رسمی‌سازی دست‌فروشان و محل کسب آنان را، به دلیل انتقاد از تأثیرات مخرب آن‌ها لازم و ضروری می‌کند. از این لحاظ مطالعه سیاست‌های اخیر، چارچوب تحلیلی در زمینه رسمی‌سازی دست‌فروشی را نشان می‌دهد. با بررسی یازده نمونه خارجی، می‌توان با دیدی وسیع به این پدیده نگریست. از جمله کشورهای موفق در زمینه ساماندهی به دست‌فروشی، می‌توان به ترکیه، هند و سنگاپور اشاره کرد. با تحلیل نمونه‌های موفق، مهم‌ترین عامل علاوه بر تأمین تمام تمهیدات، مشارکت دست‌فروشان و حمایت از آن‌ها است. جابه‌جایی دست‌فروشان، با همفکری و مشارکت دست‌فروشان و مسئولان، اعتماد بین طرفین، اعطای شخصیت اجتماعی به دست‌فروشان، حاصل شده است. اعطای امتیازاتی از جمله صدور جواز کسب، اعطای وام و برنامه آموزشی به دست‌فروشان، تعیین مکان مناسب برای بازارچه، نشانه‌گذاری مناسب برای آن‌ها در سطح شهر و تبلیغ بازارچه در رسانه‌های جمعی، جزء نکات مثبت و آزار و اذیت

مقدمه

در دهه‌های اخیر، پیشرفت تکنولوژی به میزانی فراینده و چشم‌گیر بوده است که با هیچ دوره‌ای قابل مقایسه نیست. تأثیرات این رشد را در همه ابعاد زندگی انسان می‌توان مشاهده کرد. هرچه زندگی علمی‌تر و صنعتی‌تر شود، افراد به همان میزان، نیاز به تخصص‌ها و پیشه‌هایی برای رفع نیازهای معاصر خود می‌یابند. لذا، افراد متخصص باید توسط جامعه تربیت شوند، در غیر این صورت، نیروی کار جامعه به مشاغل غیر رسمی، بدون نیاز به تخصص خاص، روی می‌آورند. این مشاغل با قالبی ساده با سودآوری سریع‌تر هستند که بدون تردید، این روش تأمین معیشت و نوع شغل شهروندان در سیمای شهر، تأثیر به‌سزایی خواهد داشت. این شاغلان (با مشاغل کاذب)، بدون مجوز قانونی برای کسب‌وکار، در هر مکان و در هر گوشه‌ای از فضای شهری، به فعالیت خود می‌پردازند، بساط دست‌فروشی خود را در هر گذر پهن می‌کنند و به فعالیت خود می‌پردازند.

در جوامع امروزی، یکی از معضلات مهم موجود، مشاغل کاذب همچون دست‌فروشی است. کشور ایران هم از این قاعده مستثنا نیست. رکود اقتصادی، اقتصاد نفتی و تک‌محصولی، تورم، نظام بانکی بیمار و عوامل بسیار دیگر باعث افزایش این پدیده در شهرهای مختلف ایران شده است. روشن است که هر فعالیتی به فضایی با ویژگی‌های خاص یا قرارگاه رفتاری مناسب نیاز دارد، در صورت نبود فضای مناسب، کیفیت بروز فعالیت‌ها دچار مشکل شده و در نهایت موجودیت شهر از جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی و هویتی با اختلال روبه‌رو می‌شود [۱]. از این‌رو، در این پژوهش، مسئله دست‌فروشی به واسطه بررسی نمونه‌های متنوع خارجی در فضای شهری با هدف ساماندهی این معضل شهری - اجتماعی در بیشتر شهرها، مورد توجه قرار گرفته است. در ادامه این مسئله، دو هدف کلی شناسایی می‌شود: ۱. مطالعه تجارب جهانی ساماندهی دست‌فروشان و بساط‌گستران شهری و ۲. نحوه ساماندهی دست‌فروشان در این پروژه‌ها در راستای مؤلفه‌های شهری. ارزیابی این عوامل به منظور شناخت اثربخشی هر یک از عوامل ضمن توجه به کیفیت، نظم، هماهنگی و هویت منظر شهری ضروری است. با تکیه بر این پیش‌فرض می‌توان گفت که به دلیل عدم برنامه‌ریزی اقتصادی و فضایی در خصوص مشاغل غیر رسمی در بافت شهرها، منظر شهرها (به‌خصوص کلان‌شهرها) در کشور دچار آسیب شده‌اند؛ به گونه‌ای که یکی از دغدغه‌های امروز مدیریت شهری شهرهای ایران، استقرار دست‌فروشان شهری در فضای شهری و چگونگی تأثیر آن بر فرهنگ منظر شهری است. امروزه بیش از هر زمان دیگر، در شهرها و به‌خصوص کلان‌شهرها، هجوم آشفتنگی در جنبه‌های گوناگون سیمای شهر مشاهده می‌شود. اکنون سیمای شهری از نظم کمتری برخوردار بوده و تفاوت آشکار در اشکال، مصالح مصرفی، زبری و نرمی، پیش‌آمدگی و پس‌رفتگی، کوتاه و بلند بودن بناها از یک سو و هرج‌ومرج ناشی از تداخل عملکردها به واسطه وجود بساط گسترده و دست‌فروشی به‌خصوص در فضای مرکزی و سنتی شهرها، چهره و سیمای ناهمگون و ناموزونی را شکل می‌دهد. بر همین اساس، ساماندهی دست‌فروشان در بستر سیما و منظر شهری، متناسب با فضای شهری از مسئولیت‌های حائز اهمیت مدیریت شهری است. این مقاله، ابتدا به ارتباط بین دست‌فروشی و منظر شهری با استناد به رویکردهای رایج اشاره کرده است. در ادامه، با علم به اهمیت تأثیرات دست‌فروشی در فضای شهری و با روش توصیفی به بیان تجربیات آن در کشورهای مختلف (درگیر با دست‌فروشی) پرداخته است. سپس با تحلیل تأثیر شاخصه‌های منظر شهری در پدیده دست‌فروشی، راهکارهای عملی برای ساماندهی دست‌فروشی در فضای شهری ارائه شده است.

مبانی نظری

دست‌فروشی و رویکردهای رایج آن در ارتباط با منظر شهری

دست‌فروشی (Street Peddler) پدیده‌ای است که زمینه را برای افزایش مشاغل غیر رسمی در محدوده مرکزی شهر فراهم کرده است. این امر به علت ارائه کالاها با قیمت نسبتاً پایین، با استقبال مردم برای خرید کالاهای ارزان‌قیمت در این مراکز شهری مواجه است [۲]. چهار رویکرد کلی در زمینه دست‌فروشی به ترتیب زمانی شامل ۱. رویکرد ضد دست‌فروشی؛ شامل اخراج دست‌فروشان، آزار و اذیت آن‌ها، ضبط اموال و اقلام فروشی و در نهایت اجبار آن‌ها به جابه‌جایی است. علت اصلی اتخاذ چنین سیاست‌هایی، به هم خوردن نظم شهر توسط دست‌فروشان و زمینه شکل‌گیری جرم، هرج‌ومرج در منظر بصری شهر است [۳ و ۴]. این اقدامات به صورت موقت، دوره‌ای و ناپایدار هستند [۵]. با استناد به تحقیقات متعدد (به عنوان مثال، تحقیق پیمایشی در شهر لاگوس توسط آنهیر در سال ۱۹۹۲)، این رویکرد دارای درصد موفقیت بسیار پایینی است [۶]. ۲. رویکرد روادارانه؛ بدون به رسمیت شناختن دست‌فروشی و یا تهدید به اخراج آن‌ها، اجازه فعالیت در شهر را به آن‌ها می‌دهد. توجیه اتخاذ چنین رویکردی، فواید ملموس دست‌فروشی در بستر فقر و بیکاری، فشار سیاسی، مداخله اتحادیه‌ها و شکل‌گیری اصناف دست‌فروشان است [۷]. این رویکرد در طولانی‌مدت رویکردی ناپایدار خواهد بود [۸]. ۳. رویکرد سازگار با دست‌فروشی؛ دست‌فروشی را به صورت پدیده‌ای در نظر می‌گیرد که باید مدیریت شود. این رویکرد شامل اقدامات گسترده‌ای همچون رسمی کردن و صدور جواز کار برای دست‌فروشان و نیز تعیین پهنه‌های مجاز و غیرمجاز برای دست‌فروشی همراه با ضوابط شهری برای این پهنه‌ها است. ۴. رویکرد همه‌شمول، راه طولانی برای فراگیر شدن در پیش‌رو دارد. در این رویکرد دو موضوع بسیار مهم مطرح است: نخست، حکمروایی شهری در زمینه دست‌فروشی از طریق ارتباط سه‌گانه دولت محلی یا شهرداری، دست‌فروشان و ذی‌نفعان (کسبه و ساکنان) باید انجام گیرد. دوم، دست‌فروشان علاوه بر مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مربوط به خود، مسئولیت‌هایی از قبیل پیمایش دست‌فروشان، سامان‌بخشی به بساط‌ها، اطمینان یافتن از سهولت تردد مردم، پرداخت عوارض و تمیز کردن فضاهای شهری را نیز به عهده می‌گیرند [۹].

منظر شهری در ارتباط با دست‌فروشی

منظر، مفهومی متغیر است که بسته به حوزه مطالعه‌ای که در آن به کار گرفته می‌شود، می‌تواند معانی متفاوتی را با خود داشته باشد [۱۰]. توصیف‌ها و تعاریفی که فرهنگ‌های لغات برای واژه منظر ارائه شده است، عبارت از محدوده و چشم‌اندازی که در یک نگاه و از یک نقطه معین دیده می‌شود؛ ویژگی‌های قابل مشاهده یک محدوده و بازنمایی یک تصویر یا نقاشی، است. همچنین انجمن منظر اروپا (European Landscape Convention) [۱۱]، منظر را محدوده‌ای که توسط افراد ادراک می‌شود و نتیجه تعامل بین عوامل طبیعی و انسانی است، تعریف می‌کند و در معماری «بخشی از محیط که می‌توان در یک زمان در آن قرار گرفت» [۱۲] و در مطالعات منظر که بر تجربه بصری تأکید می‌شود، منظر را «محیط دریافت‌شده از راه بصری» [۱۳] تعریف می‌کنند. منظر شهری را می‌توان درک انسان از زمین بر اساس دانش و این همانی او با مکان تعریف کرد [۱۴]. پس ویژگی‌ها و الگوهای موجود در منظر، حسی قوی در انسان، خلق می‌کند [۱۵]. در این میان، هر یک از پژوهشگران حوزه منظر بسته به نگرش خود به فضاهای شهری، ابعادی را برای منظر شهری در نظر می‌گیرند که جدول ۱، اشاره‌ای گذرا به آن‌ها دارد.

جدول ۱. ابعاد منظر شهری [۱۶]

اندیشمندان	ابعاد منظر شهری مطرح شده
لینچ (Lynch)، ۱۹۶۰	ادراکی، فیزیکی، عملکردی
کولن (Cullen)، ۱۹۶۱	بصری و ساختاری
شریفیان، ۲۰۰۱	عوامل طبیعی، عوامل مصنوعی
سوافیلد (Swaffield)، ۲۰۰۵	عوامل طبیعی، عوامل ذهنی
پاکزاد، ۲۰۰۵	فرم، عملکرد، معنا
گلکار، ۲۰۰۶	عوام عینی، عوامل ذهنی، عوامل عاطفی
محمودی، ۲۰۰۶	پایداری، هویت، زیبایی، وحدت
عبداله خان، ۲۰۰۶	بصری، کالبدی، فضایی، فعالیتی، هویتی و محیطی
رضازاده، ۲۰۰۷	بصری، عملکردی و معنایی
بهزادفر، ۲۰۰۸	عوامل کالبدی، عوامل غیر کالبدی و فعالیت‌های انسانی
منصوری، ۲۰۰۹	زیبایی‌شناختی، فرهنگی، عملکردی و هویتی
فرهودی و تیموری، ۲۰۱۰	عوامل طبیعی و مصنوعی
کیانی و سرداری، ۲۰۱۱	کالبدی، بصری و فرهنگی
فیضی و اسدپوری، ۲۰۱۶	عوامل طبیعی و مصنوعی، ذهنی و فرهنگی، حوزه تاریخی، خاطرات و تعاملات انسانی

مصادق‌هایی از محدوده فعالیت این قشر هستند [۲۱]. در برخی شهرها، فروشندگان در بافت شهری، بساط‌های بزرگ را در اجتماعات عمومی برقرار می‌کنند. رهگذران در پیاده‌روها و معابر به علت ازدحام دست‌فروشان آزرده شده و عبور و مرور مردم از طریق راهروهای تنگ به واسطه بساط دست‌فروشان ایجاد شده، ممکن می‌شود. شدت ازدحام و ترافیک انسانی در پیاده‌روها، باعث کلافگی مردم شده که اقدام خطرناکی به شمار می‌آید [۱۷] و [۲۲].

بسیاری از نظریه‌پردازان حوزه شهری، همچون روی، بر این باورند که اگرچه دست‌فروشان، همچون یک تصدیع همگانی (Public nuisance) نزد مسئولان شهر به چشم می‌آیند، اما در واقع آنان فضاهای عمومی ایمن را شکل می‌دهند و به واسطه فعالیتشان، کیفیت زندگی را در واحدهای همسایگی و محلات ارتقا می‌دهند [۲۳]. از این رو، فضای عمومی شهر، در سه حوزه اشتغال شهری، فضای فیزیکی و فضای اجتماعی شهری، به نوعی مناقشه و منازعه را بین دست‌فروشان و دولت تبدیل شده و از نظر فیزیکی، به منظر شهری لطمه زده و در نهایت فضای اجتماعی شهر را به یک خرده‌فرهنگ با ویژگی‌های خاص خود تبدیل کرده که می‌تواند اشاعه‌دهنده بی‌نظمی در شهر باشد. در نهایت، می‌توان چنین نتیجه گرفت که دست‌فروشی، تأثیرات توأماً منفی و مثبت را بر نظام شهری در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دارد.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش، ترکیبی از روش توصیفی و تفسیری است. این روش به دنبال بررسی تجارب مختلف، مقایسه دیدگاه‌ها، نحوه برخورد با معضل دست‌فروشی و بساط‌گستری در بستر منظر شهری است. گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای انجام شده است. ابزارهای گردآوری داده‌های مرتبط با تجارب عملی، اسناد و مدارک موجود بوده است که نتیجه این داده‌ها، طبقه‌بندی اطلاعات را شکل می‌دهد. در این خصوص، یازده نمونه از تجارب ساماندهی دست‌فروشان در کشورهای مختلف مورد بررسی قرار گرفت.

از مباحث یادشده و با توجه به فراوانی تعریف‌ها، می‌توان نتیجه گرفت که منظر شهری ابزاری است که می‌توان آن را به مثابه یک «سیستم» در نظر داشت که از تلفیق سه مؤلفه «عملکردی»، «کالبدی» و «معنایی» شکل می‌گیرد. منظور از عناصر فیزیکی-کالبدی، عناصر طبیعی و مصنوع هستند که ظرف فضا را شکل داده‌اند، در صورتی که منظور از عوامل عملکردی، فعالیت‌های موجود در فضا است که همراه با رفتارهای خود جزء چندانندی از فضا هستند. از کنار هم چیدن تعاریف مختلف و آنچه مورد نظر این نوشتار است، می‌توان گفت که منظر شهری دارای ظاهر و محتواست. منظر ظاهری دربردارنده کالبد و منظر محتوایی شامل عملکرد و معناست. در اصل، منظر شهری واقعیتی پویاست که تنها به ریخت و کالبد محیط مصنوع گفته نمی‌شود، بلکه دربردارنده معنا و عناصر عملکردی است.

در خصوص ارتباط منظر با دست‌فروشی باید گفت که فروشنده‌ای در خیابان، پیشینه‌ای طولانی در تاریخچه کشورهای بزرگ جهان دارد، به طوری که فروشندگان در بسیاری از کشورها (مانند چین، مصر و کشورهای عربی) در گذشته، سرزندگی و نشاط خاصی را به چشم‌انداز خیابان‌ها می‌افزودند و فعالیت اقتصادی - خدماتی را در بطن خود، شکل می‌دادند [۱۷]. اما امروزه با تعریف ساختار فضاهای عمومی شهری؛ قانونی نبودن حضور دست‌فروشان در خیابان و پیاده‌راه‌ها به علت استفاده و به کارگیری بیش از حد فضای عمومی شهری ملموس است [۱۸]. از این رو، لزوم درک معنا و نقش فضای شهری توسط این فروشندگان لازم است. فضای عمومی شهری شامل کلیه فضاهای فیزیکی و روابط اجتماعی افراد در آن، فضایی برای استفاده عموم مردم خارج از عرصه خصوصی را در بر می‌گیرد. این فضاها شامل پارک‌ها، پیاده‌راه‌ها، میدان، بازارها و... می‌شود [۱۹ و ۲۰]. در کشورهای در حال توسعه، فضای عمومی، فضایی برای امرار معاش و گذران زندگی افراد کم‌درآمد به شمار می‌آید که معیشت این افراد به آن وابسته است.

فروشندگان خیابانی که بخش جدایی‌ناپذیر از افراد خوداشتغال در شهر را تشکیل می‌دهند، بازار خاصی دارند که به قول باومیک، از نظر مردم به عنوان بازارهای طبیعی (Natural Market) شناخته شده است، بدون وجود مغازه‌ای دائمی و بازاری معین. معابر، پارک‌ها، سواحل دریا، پایانه‌های اتوبوس، ایستگاه‌های راه‌آهن، جلوی مدارس و دانشگاه‌ها، بیمارستان‌ها و نظایر آن،

یافته‌ها

است. درخور یادآوری است از آنجا که نمونه‌های ساماندهی موفق بیشتر آسیایی بوده؛ لذا تلاش پژوهشگران، بررسی وضعیت دست‌فروشان در این حوزه جغرافیایی است. در این کشورها همچنین، می‌توان تنوعات فرهنگی، جمعیتی و اقتصادی را مشاهده کرد (شکل ۱).

مطالعه وضعیت دست‌فروشی در سایر کشورها، ارزیابی نحوه ساماندهی و نیز بررسی سازوکار، قوت‌ها و ضعف‌های آن، چشم‌اندازی را در اختیار محققان این حوزه قرار می‌دهد. در این پژوهش، به منظور پاسخ به اهداف تحقیق، به بررسی دست‌فروشی و نحوه ساماندهی آن در برخی از کشورها پرداخته شده

شکل ۱. نمونه‌ای از دست‌فروشی در کشورهای مختلف، (۱). ترکیه (استانبول)، (۲). سریلانکا، (۳). کره جنوبی، (۴). مالزی، (۵). ترکیه (ازمیر)، (۶). ویتنام، (۷). ایتالیا (۸). بنگلادش، (۹). زامبیا، (۱۰). هند، (۱۱). سنگاپور، (۱۲). تایلند، (۲۴)

خدمات دست‌فروشی، به شکست این طرح منجر شد، به طوری که در سال ۱۹۶۸ م. ۹۰ درصد مغازه‌های این بنا تبدیل به انباری برای کالاهای دست‌فروشان شد [۲۶]. امروزه، در ترکیه به جای جمع‌آوری و مبارزه با دست‌فروشان، با رسمیت بخشیدن به دست‌فروشی و اعطای مجوز فعالیت توسط شهرداری‌ها و توسعه بازارهای محلی و بازار روز که نمادی از فرهنگ دادوستد و مبادله این کشور است [۲۶]، امکان توسعه اقتصادی و اجتماعی را فراهم کرده و از طرفی نمادی برای خرید ارزان در این کشور توریست‌پذیر است. از بعد عملکردی، در راستای راهبرد رسمیت‌بخشی به فعالیت‌های غیررسمی نظیر دست‌فروشی، شهرداری ترکیه به منظور ساماندهی، با تفکیک فعالیت‌های فروشندگی، به فروشندگان نان و بلیت‌های بخت‌آزمایی که اغلب در محله‌ها و موقعیت‌های معین شده توسط شهرداری، در بازارهای سرپوشیده و در کنار مساجد و خیابان‌های پر رفت‌وآمد با مجوز رسمی از شهرداری، به فعالیت خود می‌پردازند [۲۷]. همچنین ایجاد بازارهای محلی - دست‌فروشی جلوه‌ای قانونی به خود گرفته است. این امر باعث ایجاد فرصت‌های شغلی برای اقشار کم‌درآمد می‌شود، اما کمبود برخی از امکانات به مانند پارکینگ،

ترکیه

هم‌زمان با مهاجرت مردم از روستاها به شهرها، دست‌فروشی، در ترکیه (Türkiye) در دهه ۴۰ قرن بیستم روندی رو به رشد یافت. افزایش مهاجرت و گسترش شهرنشینی، پایین بودن سطح مهارت و آموزش نیروی کار روستایی مهاجر، عدم امکانات و تسهیلات مناسب در فضای شهری، باعث جهش در رشد فعالیت‌های غیررسمی شد [۲۵]. دولت ترکیه در سال ۱۹۵۰ م. با هدف ساماندهی این فعالیت‌ها، تدابیر و سیاست‌های مختلفی را اتخاذ کرد، اما بسیاری از این تدابیر غیرسیستمی؛ طی زمان، با شکست مواجه شد. یکی از این طرح‌ها، ساماندهی سطح خیابان‌ها، در شهر ازمیر در سال ۱۹۶۰ م. است. براساس طرح شهرداری ازمیر، برای جمع‌آوری دست‌فروشان در یکی از خیابان‌های شلوغ این شهر، اقدام به راه‌اندازی تشکیلات صنفی برای این افراد کردند، به طوری که ۵۰۰ باب مغازه در یکی از ساختمان‌های متروکه ایجاد کردند. این مغازه‌ها با قیمت بسیار ناچیز، به دست‌فروشان اجاره داده شد، اما مراجعه مجدد دست‌فروشان به معابر و خیابان‌های شهری و عدم تمایل آن‌ها به حضور در فضاهای بسته و کاهش مشتریان و تمایل آن‌ها به

خانواده‌ها از اجناس با قیمت پایین در خیابان‌ها به جای خرید اجناس با کیفیت با قیمت بالا در فروشگاه‌ها شده است.

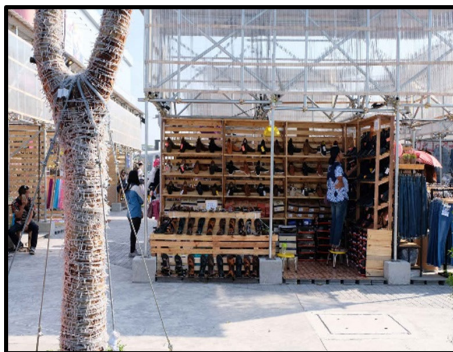
فروشنده‌گان مجاز به فروش محصولات در مناطق خاص و در ساعت‌ها و روزهای مشخص هستند. بنا به قوانین تصویب‌شده، فروشنده‌گان باید در روزهای چهارشنبه یا هر روز تعیین‌شده دیگری فعالیت خود را متوقف کنند و باید شناسه فروشنده‌گی داشته باشند و لباس مناسب بپوشند. آن‌ها همچنین مسئول تمیز کردن محل کار خود هستند. قانون بهداشت عمومی سال ۱۹۹۲م. افراد را، از فروش اشیاء در مسیرهای پیاده‌روی، مسیرهای عمومی و معابر عمومی منع می‌کند. فروشنده‌گان تنها در صورت دریافت مجوز از مقامات مجاز به فروش در خیابان هستند. در سال ۲۰۰۳ م. به منظور ساماندهی اقتصادی دست‌فروشان، اجرای قانونی برای بهبود نظم در فضاهای عمومی تشدید شد و با ساکنان غیرقانونی پیاده‌روها و مسیرهای عمومی برخورد شد. به موجب این قانون، غرفه‌های خارج از مناطق تعیین‌شده تخریب، مقرراتی را برای بهبود کالبد شهری تصویب شد. از جمله راهکارهای ارائه‌شده برای بهبود کیفیت فضای شهری در راستای ساماندهی دست‌فروشان، می‌توان به منظم‌سازی کاربری‌های موجود در پیاده‌روها، نشن خیابان‌ها، زمین‌های خالی، خیابان‌های کم‌تردد؛ تخصیص زمین و قطعات بدون استفاده برای ایجاد بازارهای محلی و روز و حفاظت شهری از پاساژ خرید قدیمی و بازار شهری فرسوده برای احیای آن‌ها با انتقال دست‌فروشان به این مکان‌ها اشاره کرد [۲۹]. در برنامه‌ریزی برای ساماندهی دست‌فروشان در تایلند، ادغام معنادر فروشنده‌گان خیابانی ضروری احساس می‌شود و تبدیل فضاهای شهری تک‌عملکردی به فضاهای چندکارکردی و چندلایه که افراد مختلفی از فضا استفاده کنند، از راه‌حل‌های خلاقانه برای استفاده و مدیریت فضای شهری برای جا دادن دست‌فروشان خیابانی در توسعه شهری است. فضاها و بازارهای شهری، رویکردی چندمنظوره به فضا را ترویج می‌دهند که به هر زمینه اجازه می‌دهد تا سیستم مدیریتی را به بهترین وجه برای پیچیدگی‌های متنوع به‌فردش، ایجاد کند. یکی از نمونه‌های موفق ساماندهی دست‌فروشان، بازار داداد (Dadad)، در مقابل یک مرکز خرید محلی در ناکورن بلتچاسیم (Nakorn Ratchasima) در بانکوک (پایتخت تایلند) است. ساختارهای شناور با تبلور نور، حیات و منظره شبانه شهری را ارتقا می‌بخشد. چراغ‌های شناور، مشتریان را جذب و کالاهای متنوع را نیز به نمایش می‌گذارند. ساختار سازه‌ای با قابلیت منفک شدن، استفاده از اعضای لوله‌ای و گیره‌های مختلف (مشابه سیستم داربست معمولی)، چیدمان قاب‌های ساده با چراغ‌های شناور، به همراه تنوع کالایی، دنیای کوچکی از میدان‌های کوچک و کوچه‌هایی پیچ‌درپیچ را ایجاد می‌کنند که از جهات مختلف قابل دسترسی هستند (شکل ۲).

سرویس‌های بهداشتی، مسجد، از جمله مشکلات طرح‌های اجرایی است. استفاده از گاری، لاری و برخی شکل‌های ابداعی، از بعد کالبدی شهر، باعث تعریف قاب‌ها در جداره شهر شده و نوعی هویت شهری را تعریف کند. این امر به خصوص در خیابان تکسیم به عنوان محلی مملو از گردشگران بیشتر نمایان می‌شود.

مکان‌یابی بازارهای محلی و روز، توسط شهرداری مقرر می‌شود. این بازارها، برگردانی از بازارهای قدیمی به بازارهای مدرن است که ارتباط نزدیک با مصرف‌کننده از طریق استقرار در محلات، باعث ارتقای تعاملات و ارتباط اجتماعی می‌شود و بر رونق این بازارها می‌افزاید، اما در این بازارها هم تمام استانداردهای کالبدی و فضایی به صورت مطلوب برقرار نمی‌شود.

تایلند

تایلند (Thailand) از جمله کشورهایی است که فعالیت دست‌فروشان از طرف مردم و نهادهای دولتی رسمی بوده و دست‌فروشان بدون ایجاد سد معبر، می‌توانند به فعالیت خود بپردازند [۲۸]. در گذرها و خیابان‌های بانکوک، بساطی از اقلام مختلف اعم از مواد خوراکی همچون غذاهای پخته‌شده و خام، وسایل الکترونیکی و لباس و... را می‌توان مشاهده کرد. غرفه‌های مواد غذایی با شعار یک وعده غذای خوب با هزینه کم، جایگزین رستوران‌های شیک و گران‌بها شده است. به منظور ایجاد مکانی مناسب برای دست‌فروشان با هدف ساماندهی منظر شهری، مسئولان، ۲۷۸ مکان را برای فعالیت دست‌فروشان مقرر کرده‌اند. با توجه به حجم دست‌فروشان در این شهر، این تعداد کافی نبوده؛ از طرفی شرایط مناسب برای اقامت در این مکان‌ها نیز فراهم نبود. این امر، باعث گسترش مکان استقرار دست‌فروشان در مناطقی غیر از می‌طلبید. در نتیجه حدود ۴۷۲ مورد، مکان غیرمجاز در خیابان‌های بانکوک شکل گرفت. درخور یادآوری است که عدم اجماع و قابلیت تبدیل آن‌ها به اتحادیه از مشکلات اساسی عدم موفقیت بسیاری از طرح‌های ساماندهی در این کشور است. برای ممنوعیت فعالیت دست‌فروشان در خیابان‌های به دلیل مسدود شدن پیاده‌روها و ایجاد بار ترافیکی در بانکوک، دولت قوانین سخت‌گیرانه‌ای را اعمال کرد. این در حالی است که هیچ مدرکی دال بر اینکه دست‌فروشان، باعث مشکلات ترافیکی می‌شوند وجود ندارد، زیرا آن‌ها از پیاده‌روها استفاده می‌کنند. عوامل متعدد دیگری در شکل‌گیری دست‌فروشی در تایلند نقش داشته است. یکی از این عوامل، فرهنگ مردم تایلند است که معمولاً بیرون از خانه غذا میل می‌کنند. بعضی از این غذاها بسته‌بندی مختص دست‌فروشان را دارند که منحصر به آن‌هاست. از طرفی، مهاجرت مردم از روستاها به شهرها، مانند بسیاری از کشورها، که از تأثیرات مدرنیزاسیون شهری است. باعث ایجاد اشتغال کاذب در شهرها می‌شود. یکی دیگر از علل، فقر و درآمد کم خانوارها در بانکوک است که باعث استقبال این

شکل ۲. بازارچه داداد در تایلند [۲۴]

بنگلادش

عده دارد، اما دولت‌های محلی نیز باید قوانین و چارچوب‌هایی را برای اجرای این قانون ایجاد کنند، دست‌فروشان نیز باید اطمینان یابند که دولت مرکزی و دولت‌های ایالتی قانون را اجرا می‌کنند. بنابراین، نظارت بر اجرای صحیح این قانون به تلاش سازمان‌هایی همچون بنیاد ملی دست‌فروشان هند و بنیاد زنان خویش فرما بستگی خواهد داشت [۳۵]. از بعد فضای شهری، هر شهر دارای برنامه توسعه است؛ به طوری که برای بیمارستان، بازارها، پایانه‌های اتوبوس و... مکانی را در نظر می‌گیرند، اما برای فضای عمومی، محلی برای فعالیت دست‌فروشان، هیچ جایگاهی در نظر گرفته نمی‌شود. در حالی که می‌توان در کنار سایر فعالیت‌های اداری، درمانی، تفریحی؛ فضایی را هم برای دست‌فروشان در نظر گرفت. به عنوان مثال، بازارچه گل و گیاه در کنار بیمارستان یا فضاهای مرده در کنار ایستگاه‌های اتوبوس و راه‌آهن می‌تواند به عنوان بازارهای فعال طبیعی در اختیار دست‌فروشان قرار گیرد.

سنگاپور

سنگاپور (Singapore) تنها کشوری است که تمام دست‌فروشان آن دارای مجوز هستند و اکثراً فروشنده مواد غذایی هستند. طی سال‌های ۱۹۶۸-۱۹۶۹م، حدود هجده هزار دست‌فروش به طور موقت به خیابان‌های فرعی کمتر شلوغ، پارکینگ و در فضاهای خالی کناره گذرها، منتقل شده، تا در ساعت‌های معین، به فعالیت دست‌فروشی خود ادامه دهند. در سال ۱۹۷۰م طرح جابه‌جایی دست‌فروشان دارای مجوز از خیابان به مراکز بازار دست‌فروشان (Market and hawkers centers) آغاز شد [۳۴]. در سال ۱۹۷۱م، یک برنامه ملی با هدف ایجاد مراکز غذایی و بازارهایی برای اسکان مجاز دست‌فروشان غذای خیابانی، طراحی شد. در این برنامه، تأسیسات و خدمات غرفه مانند آب قابل شرب لوله‌کشی، برق و جمع‌آوری و دفع زباله لحاظ شد. در حال حاضر، حدود ۱۰۷ مرکز دست‌فروشی، در مجموع پانزده هزار غرفه، بخش چشم‌نواز اجتماعی سنگاپور شده است [۳۳]. برای ایجاد فضای شهری مناسب در تعامل با دست‌فروشان، صنف دست‌فروشان در زیباسازی و پاکیزه نگه داشتن فضای شهری کمک نموده، به طوری که بساط آن‌ها، محدودیتی برای عابران پیاده ایجاد نکند. مسئولان و شهرداری‌ها به امر نظارت از غرفه‌ها اهتمام ورزیده تا از لحاظ قوانین بهداشت عمومی و محیط زیست مشکلی پیش نیاید [۳۰]. همچنین، دوره‌های آموزشی منظمی در زمینه پخت غذا و مهارت‌های شخصی توسط ارگان‌ها و سازمان‌های مرتبط برگزار می‌شود؛ به طوری که بین سال‌های ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۶م، سازمان بهداشت و تغذیه دوازده هزار دست‌فروش را آموزش داد. اما نکته حائز اهمیت، افزایش تعداد دست‌فروشان جوان و تحصیل کرده به دلیل بیکاری و استقبال از دست‌فروشی است، چرا که بیشتر دست‌فروشان مواد غذایی با غذاهای بین‌المللی جدید آشنا شده و محبوبیت این صنف در بین مردم افزایش یافته است [۳۵].

زامبیا (شهر لوساکا)

رد پای فعالیت‌های دست‌فروشی را می‌توان در تشکیل رندسپای شمالی (Northern Rhodesia) و قبل از استعمار دید. جامعه زامبیا (Zambia) عادت به کسب و کار در فضاهای عمومی و البته مسیرهای مهم تجاری داشتند. از اواخر دهه ۱۹۷۰م، و اوایل دهه ۸۰م، دست‌فروش‌های خیابانی به عنوان بازار سیاه شناخته می‌شدند و محصولاتی از جمله صابون، شمع، روغن، شکر و... در زمره محصولاتی بودند که به علت کمبود در بازار قانونی، در بازار سیاه فروخته می‌شدند [۳۶]. با این حال، طی این زمان، فعالیت‌های خیابانی بسیار مرسوم نبود، بلکه پس از تصویب اصلاحات نئولیبرال (Neo liberal) بیشتر از قبل، نمایان شد و سیاست‌های دهه ۱۹۹۰م، تغییر به سمت آزادسازی، تأثیرات زیادی بر اقتصاد زامبیا داشت [۳۷]، اما اکنون طبق قوانین زامبیا؛ دست‌فروشی، یک اقدام غیرقانونی شمرده می‌شود [۳۵].

داکا (Daka)، پایتخت بنگلادش (Bangladesh)، حدود ۹۲ هزار دست‌فروش خیابانی دارد که عمدتاً در محلات بیتول (Baitul) و موتیجل (Motijheel) فعالیت می‌کنند [۳۰]. دست‌فروشی یک تجارت غیرقانونی در این کشور تلقی می‌شود و دست‌فروشان مدام مورد آزار و اذیت مقامات هستند، این افراد مجبورند بخش قابل توجهی از درآمد خود را به عنوان رشوه پرداخت کنند تا بتوانند به فعالیت خود ادامه دهند. به دلیل شرایط نامساعد دست‌فروشان در این کشور، اتحادیه و سندیکای دست‌فروشان شکل گرفت، تا قدم‌های اولیه برای مذاکره با دولت را فراهم کنند. برای تحقق اهداف این اتحادیه، اولین قدم، اتحاد با سایر اتحادیه‌های کارگری بود که این امر می‌توانست باعث فشار بر دولت و هماهنگی بین سندیکاهای دیگر شود، اما نتیجه آنچه در بنگلادش اتفاق افتاد، چیزی جز شعار و حمایت در حد نقل قول‌های مسئولان، در خصوص حمایت از دست‌فروشان، در عرصه اجرایی و قانون‌گذاری نتیجه‌ای نداشته است [۳۱]. از سوی دیگر، داکا، شهرنشینی سریع کنترل‌نشده‌ای را تجربه کرده، دولت قادر به مقابله با رشد فوق‌العاده فعالیت‌های تجاری نشده و از این رو مراکز متعدد خرده‌فروشی با چیدمان فیزیکی و توزیع عملکردهای برنامه‌ریزی نشده، شکل گرفته است. اشکال فیزیکی منظم و نامنظم با رشد نامحدود واحدهای فروش، الگوی فضایی نامتجانسی را شکل داده‌اند. آشفتگی در منظر شهری، ازدحام در پیاده‌روها، تجاوز به حریم پیاده، منظره نامناسب خیابان‌ها در کنار ناامنی و ناهنجاری‌های اجتماعی (با تبدیل مکان فروش دست‌فروش به مکانی برای کلاهبرداری، توزیع مواد مخدر و تجمع معتادان) از نتایج دست‌فروشی و عدم کارایی سیاست‌های اجرایی در این زمینه است [۳۲]. در محلات فقیرنشین، فقر بهداشت شهری، ازدحام فیزیکی، شرایط کاری نالایم، خدمات ناکافی، آلودگی محیط زیست، بر کاهش کیفیت فضای شهری می‌افزاید [۳۳].

یکی از طرح‌ها، شکل‌دهی بازار و انتقال دست‌فروشان است که در بازار نوی داکا (Dhaka New Market) و باتیول ماکارام (Baitul Mukarram mar-ket) رخ داده است. این امر باعث ادغام و ترکیب عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در یک مکان عمومی موفق شده است. فعالیت‌های مختلف، زمینه دسترسی مناسب و محیطی امن و راحت را برای مردم فراهم کرده است [۳۲].

هندوستان

یکی از کشورها با آمار بالای دست‌فروشی هند (India) است. در سال ۱۹۹۱م، پس از تدوین سیاست‌های تعدیل ساختاری، بسیاری از مردم برای امرار معاش، به این شغل روی آوردند. آمار، نشان از فعالیت حدود ۲/۵ درصد از جمعیت شهری، به این شغل است. در سال ۲۰۰۰م، با هدف ساماندهی به دست‌فروشان، بسیاری از افراد (مردان) مورد آزار و اذیت قرار گرفتند و اجازه کار به آنان داده نشد. البته، درخور یادآوری است در برخی از ایالات و شهرها اعم از احمدآباد (پیاده‌روهای این شهر)، که دست‌فروشان دارای اتحادیه هستند، از مشکلات کمتری برخوردارند. براساس تحقیقی در بمبئی (Bambai)، اکثر زنانی که مردان خانواده‌شان، زمانی دارای شغل رسمی بوده و پس از تعدیل کار یا تعطیلی مشاغلشان، دست‌فروش خیابانی شده‌اند [۳۴]. از علل بسیار مهم در شکل‌گیری جمعیت کلان دست‌فروشان در هند، عدم اشتغال سودآور همراه با فقر در روستاها است که باعث جاری شدن مردم به شهرها برای جست‌وجوی کار می‌شود. بر اساس قانون، هیچ دست‌فروشی را نمی‌توان بدون حکم مراجع رسمی، مجبور به جابه‌جایی کرد. تمام آنان باید با استفاده از مجوز صادرشده توسط کمیته شهری دست‌فروشی که ناظر بر فعالیت فروشنده‌گان دوره‌گرد است، اقدام به کار کنند. در سال ۲۰۰۵م، دولت هند با قانون تضمین اشتغال شهری مهاتما گاندی (Mahatma Gandhi)، امکان استخدام صدروزه در مناطق شهری را فراهم آورد. این قانون توسط دولت مرکزی تصویب شد، اما اجرای آن به عهده دولت‌های محلی گذاشته شد و دولت مرکزی مسئولیت تأمین بودجه اجرای این قانون را به عهده گرفت. از آنجا که دولت فراهم آوردن شرایط لازم برای امکان اجرای این قانون را به

خواهد بود [۴۱].

سريلانكا (شهر کلمبو)

به نظر می‌رسد فروشندگان خیابانی در سريلانكا (Sri Lanka) وضعیتی کمی بهتر نسبت به هم‌تایان خود در بنگلادش و هند دارند؛ چرا که دست‌فروشی در اکثر مناطق شهری کاملاً غیرقانونی نیست و دست‌فروشان می‌توانند تجارت خود را در پیاده‌روها با پرداخت مالیات روزانه انجام دهند اما به بهانه ایجاد مشکل برای عموم مردم، دست‌فروشان، توسط شهرداری‌ها، از خیابان‌ها رانده می‌شوند، بدون آنکه برای آن‌ها، فضاها و سایت‌هایی جایگزین شده باشد. دست‌فروشان توسط شهرداری با اخراج مواجه می‌شوند و حتی غرفه‌هایشان به آتش کشیده می‌شوند. سواناتا (Sevanatha) - یک سازمان مردم‌نهاد (NGO) - در سال ۲۰۰۲ م. گزارشی ارائه کرد که در آن به توانمندسازی فروشندگان خیابانی در کلمبو اشاره می‌کند و اعلام می‌دارد برنامه‌ریزان شهر کلمبو (Colombo) برای پاکسازی خیابان‌های شهر، فعالیت بخش غیر رسمی (از جمله دست‌فروشی را) تهدید می‌کنند. این برنامه‌ریزان با اتکا بر مفهوم سابق از پیاده‌روسازی‌ها اصرار دارند که باید این فضاها برای عبور عابران پیاده، خوانا و بدون هر گونه مزاحمتی باشد. در حالی که در غرب و حتی بسیاری از شهرهای آسیایی به مزایای فراهم کردن فضاهایی برای حفظ جنب‌وجوش درون شهری در پیاده‌راه‌ها پی برده‌اند. از این‌رو، گرچه دست‌فروشان خیابانی از سوی شهرداری کلمبو به رسمیت شناخته شده و ملزم به پرداخت مالیات شده‌اند، اما این امر لزوماً به آن‌ها کمک نمی‌کند و تجارشان امنیت ندارد. به نظر می‌رسد ارائه فضای جایگزین به جای سد معبر در خیابان‌ها، تا حد زیادی به شدت اتحاد دست‌فروشان بستگی دارد و ایجاد اتحادیه‌های صنفی فروشندگان خیابانی می‌تواند برای اجابت این تقاضا به شهرداری فشار بیاورد.

از سوی دیگر، روشن است که اجناس فروخته‌شده در بساط فروشندگان خیابانی، ارزان‌تر از محصول عرضه‌شده توسط فروشگاه‌های بزرگ هستند. به گفته سواناتا، هشت تا ده هزار دست‌فروش، در خیابان‌های کلمبو وجود دارد که مراکز آن‌ها، شهرک‌های فقیرنشین شهری است و این شغل تنها منبع اشتغال این خانواده‌هاست و زنان و کودکان در این حرفه نقش فعالی دارند. مشکل اصلی مواجهه با دست‌فروشان خیابانی، نبود امنیت در معیشت آن‌ها و عدم دسترسی به اعتبار و رسمیت است. در این میان، دست‌فروشان مواد غذایی بیشترین نرخ از دست‌فروشان را در این شهر شکل می‌دهند و مدام به دلیل نیاز مشتریان در حال افزایش است. شهرداری کلمبو سعی کرده است مدلی برای دست‌فروشان مواد غذایی در خیابان راه‌اندازی کند. طبق گفته بازرس مواد غذایی شورای شهرداری کلمبو، گروهی متشکل از سی و پنج فروشنده مواد غذایی به نام «گروه غذای سبز» سازماندهی شده‌اند. کاری‌های این گروه توسط شهرداری تهیه و نگهداری می‌شوند که دارای استاندارد بالای بهداشتی هستند و توسط اداره بهداشت عمومی به عنوان یک پروژه ایده‌آل برجسته شده است [۴۲].

کره جنوبی (شهر سئول)

دست‌فروشی از گذشته در شهر سئول (Seoul) وجود داشته و همواره افرادی از این راه به کسب درآمد می‌پرداخته‌اند. امروزه نیز دست‌فروشی در این شهر معضل جدی است، اما دولت کره جنوبی (South Korea) بی‌توجه بوده و دست‌فروشان را همواره مورد نقد قرار می‌دهد. یکی دیگر از ویژگی‌های عجیب در مورد کره این است که گاه دولت، تهیه‌کاران و گانگسترها را برای بیرون راندن دست‌فروشان در محله‌های فقیرنشین استخدام می‌کند! این در حالی است که بحران اقتصادی در کره در سال ۱۹۹۸ م. منجر به تغییر در ساختارها شده و سبب افزایش تعداد دست‌فروشان خیابانی شد. در حال حاضر، سئول حدود هشتصد هزار فروشنده خیابانی دارد که همواره و به‌ویژه در روزهای ملی و یا رویدادهای بین‌المللی با مشکلات و اذیت‌های متعددی مواجه هستند.

لوساکا (Lusaka)، یکی از خیابان‌های مهم برای دست‌فروشی در زامبیا است. بخش اعظمی از کسبه این خیابان، از مناطق محروم با درآمد سطح پایین هستند که دسترسی کمی به بهداشت و آموزش دارند. در سال‌های اخیر، تعداد چنین خیابان‌هایی در این منطقه، رو به افزایش بوده و در نتیجه دولت به کمک اتحادیه اروپا سعی در ساخت ساختمان‌های تجاری مدرن در این شهر دارد تا مشکل دست‌فروشی حل شود. در سال ۲۰۰۵ م. دولت تصمیم به ساخت فروشگاه نیوسووتو (New Soweto) گرفت که در نزدیکی ناحیه تجاری مرکزی (CBD) قرار دارد که دارای ۲۴۷۶ مغازه و فروشگاه است [۴۳]. این مکان به وسیله دولت انتخاب شده بود، اما چالش بزرگی در پیش روی این طرح، عدم توانایی کمیته در قانع کردن دست‌فروشان به تغییر محل خود و انتقال به مکان جدید بود، به طوری که دست‌فروشان احساس می‌کردند با جابه‌جایی، مالکیت خود را از دست می‌دهند و مجبور به پرداخت هزینه می‌شوند، از طرفی نگران مشتریان خود بودند که با جابه‌جایی به مکان جدید ممکن بود از دست بروند. در سال ۲۰۰۹ م. ساخت‌وساز مکان جدید پایان پذیرفت، اما اغلب دست‌فروشان همچنان خیابان را به مغازه‌های فروشگاه ترجیح می‌دادند و هنوز هم عده کثیری از دست‌فروشان خیابانی در CBD لوساکا وجود دارند. علی‌رغم تأثیرات مثبتی که اقتصاد غیر رسمی می‌تواند بر رشد اقتصاد داشته باشد، اما قانونی نیست، به این جهت دولت ساختمان‌های تجاری رسمی می‌سازد و دست‌فروشان را از حضور در خیابان‌ها منع می‌کند [۴۴].

ویتنام (شهر وانگ‌تاو)

ویتنام (Vietnam) سابقه طولانی در مبارزه با امپریالیسم دارد که با پیروزی حزب کمونیست در این کشور به اوج خود رسید. این مقابله به تحریم ایالات متحده علیه ویتنام انجامید و این تأثیر منفی جدی بر رشد اقتصادی گذاشت. با این حال، از زمان فروپاشی نظام شوروی و با حمایت روسیه، ویتنام گام‌هایی برای ورود به سیستم جهانی سرمایه‌داری برداشت که آزادسازی اقتصاد را با حفظ نظام سیاسی خودمختار فراهم می‌کند [۴۵]. در سال ۱۸۵۹ م. شهر وانگ تاو (Vung Tau) در جنوب کشور ویتنام توسط فرانسوی‌ها مستعمره شد. طی جنگ جهانی دوم، هند، چین، آمریکا و استرالیا منطقه را اشغال کردند و گردشگری در آنجا از طریق ساخت هتل‌ها و زیرساخت‌ها با حضور گردشگران توسعه یافت. صنعت نفت و گاز نیز مورد بهره‌برداری قرار گرفت. وجود دریا، فروش غذاهای دریایی و سایر وسایل برای گردشگران در لب ساحل را فراهم آورد و دست‌فروشی در نقاط شهری به صورت رسمی و غیر رسمی گسترش یافت.

وونگ‌تاو امروزه یک زیرساخت فیزیکی چشم‌گیر از نظر حمل‌ونقل دارد که این زیرساخت‌ها از مشکلات قابل توجهی همچون مسئله ترافیک رنج می‌برند. مشکلات ترافیکی این شهر نه تنها در جاده‌های وسیع آن، بلکه در پایانه کشتی مدرن آن نیز وجود دارد. اما منطقه ساحلی آن دارای یک نوار از رستوران‌ها و مکان‌های تفریحی با انواع سلیقه‌های بین‌المللی است که بسیار نیز برجسته است و گردشگری را رونق می‌دهد. در این میان، دست‌فروشان و خرده‌فروشان نیز در نزدیکی این منطقه پیشتهادهای خود را برای جذب مخاطبان توریستی، با انواع الکل و تنقلات و مواد غذایی غربی ارائه می‌دهند. اما به‌تازگی در این ناحیه فروشگاه جدیدی افتتاح شده که خدمات کالایی را برای گردشگران ارائه دهد، اما هنوز کاملاً محدود است. در حال حاضر طیف وسیعی از غذاهای منجمد در سوپرمارکت‌ها ارائه می‌شود و محصولات با ارزش‌افزوده دیگری نیز از محصولات داخلی و خارجی موجود است، اما این اقدامات نمی‌تواند مانع فعالیت دست‌فروشان شود و دست‌فروشان خیابانی مناطق زیادی را در سراسر شهر - چه رسمی و چه غیر رسمی - اشغال کرده‌اند که برخی ماهیت متحرک دارند و برخی دیگر یک موقعیت ثابت‌تر را ترجیح می‌دهند. در این خصوص، زمین‌هایی در اطراف برخی از مکان‌های عمومی باز برای دست‌فروشی مشخص شده‌اند، اما یا با استقبال فروشندگان خیابانی مواجه نشده‌اند یا به صورت دوره‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند. گمان بر این است که افزایش گردشگری به طبع بر حجم فعالیت‌های دست‌فروشی مؤثر

(Kuala Lumpur) است. در سال ۱۹۹۱ م. طرحی برای حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی دست‌فروشان ارائه شد که شامل برگزاری دوره‌های آموزشی برای دست‌فروشان به منظور ارتقای کسب‌وکار آن‌ها بود. نوسازی، توسعه و مدیریت دست‌فروشان با هدف زیباسازی منظر شهری و ایجاد مکانی مناسب برای مردم و گردشگران، از مهم‌ترین اهداف این طرح بود. حمایت دولت از دست‌فروشان، تأمین مالی و اعطای اعتبارات نهادی، برنامه‌های آموزشی منظم با محوریت بهداشت و سلامت، مهارت‌های کسب‌وکار و مدیریت مالی از محسنات این طرح بود. در ضمن، بخش معامله‌گران و خرده‌فروشان (HPT) با همکاری ارگان‌های غیردولتی مسئول سازماندهی به این طرح بودند [۴۵].

بازارهای خیابانی کوالالامپور نمایانگر فرهنگ و تصویری از شخصیت شهری در مالزی است، چرا که خیابان‌های مالزی همواره فضای جذاب برای بازدیدکنندگان بوده و هست. این فضاها مکانی برای تعاملات اجتماعی است که در آن مردم فرصتی برای صحبت، تبادل افکار و خرید را در کنار هم می‌یابند [۳۳]. در سال‌های اخیر برای بهبود دست‌فروشی به‌ویژه در زمینه مواد غذایی برخی راهکارها ارائه شده است. یکپارچه‌سازی استفاده از فناوری برای فروشندگان غذاهای خیابانی برای ساده کردن کسب‌وکار تجاری آن‌ها، استفاده از برنامه‌های موبایل و پلتفرم‌های اجتماعی مانند اینستاگرام و فیس‌بوک برای نمایش غذاهای خود، به‌روزرسانی منو و تعامل با مشتریان، استفاده از پلتفرم‌های تحویل آنلاین مانند فود گرب (GrabFood) و فود پاندا (Foodpanda) (تا مشتریان خود را از گوشه‌وکنار خیابان‌های معمولی افزایش دهند)، اقدامات ایمنی و بهداشتی، رعایت استانداردهای بهداشتی، استفاده از دستکش و ماسک و اطمینان از تمیز کردن و ضد عفونی منظم تجهیزات، از جمله راهکارهای اجرایی است. در ضمن، غذاهای خلاقانه و ترکیبی فروشندگان به دلیل خلاقیت و تمایل خود به آزمایش مواد و طعم‌های مختلف معروف هستند [۴۶].

جمع‌بندی

تغییرات ساختاری در اقتصاد کشورها، افزایش مشاغل موقت، بیکاری؛ به‌خصوص در کشورهای پرجمعیت و فقیر، منجر به افزایش جمعیت دست‌فروشان و در پی آن، سبب کاهش کیفیت منظر شهری شده است. با بررسی یازده نمونه خارجی، از کشورهای موفق در زمینه ساماندهی به دست‌فروشی، می‌توان به ترکیه، هند، مالزی و سنگاپور اشاره کرد. با تحلیل نمونه‌های موفق، مهم‌ترین عامل علاوه بر تأمین تمام تمهیدات، مشارکت دست‌فروشان و حمایت از آن‌هاست. جابه‌جایی دست‌فروشان، با همفکری و مشارکت دست‌فروشان و مسئولان، اعتماد بین طرفین و اعطای شخصیت اجتماعی به دست‌فروشان حاصل شده است. شهرداری با اعطای امتیازاتی از جمله صدور جواز کسب، اعطای وام و برنامه آموزشی به دست‌فروشان، تعیین مکان مناسب برای بازارچه، نشانه‌گذاری مناسب برای آن‌ها در سطح شهر و تبلیغ بازارچه در رسانه‌های جمعی، به پیشرفت طرح‌های ساماندهی کمک کرده است. ارائه ضعف‌ها و قوت‌های این طرح‌ها، می‌تواند در ارائه راهکارهای اجرایی برای ساماندهی دست‌فروشی مفید باشد، از این‌رو، در جدول ۲ ضعف‌ها و قوت‌های هر یک از طرح‌های ساماندهی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

به طور مثال، در سال ۱۹۸۶ م. در جریان بازی‌های آسیایی که در سئول برگزار شد، دست‌فروشان سرکوب شدند. درگیری‌های بین آن‌ها و مقامات دولتی خشونت‌آمیز بود؛ اما در نهایت موفق به مذاکره با مقامات شدند. در پی مذاکراتی پس از المپیک، فضایی در خیابانی نزدیک به ورزشگاه المپیک، برای فعالیت دست‌فروشان اختصاص داده شد. امروزه، این منطقه به مرکز مهم تجارت دست‌فروشان و جاذبه گردشگری تبدیل شده است. حامیان فروشندگان خیابانی، قطع‌نامه‌هایی تصویب کردند و خواستار توقف خشونت و اخراج این فروشندگان شدند و در ادامه، نمایندگان دولت ملاقات کرده و آن‌ها را متقاعد کردند که اخراج دست‌فروشان راه‌حلی مناسب نبوده و در صورت نادیده‌نگاری دولت، پدیده دست‌فروشی افزایش خواهد یافت. نتیجه این بود که باید دولت متقاعد شود که نگاه مثبت به دست‌فروشی داشته باشد و قانونی کردن تجارت آن‌ها را در دستور کار قرار دهد. نمایندگان کره نیز در کنفرانس استریت‌نت (Streetnet) تأکید جدی بر این مسئله داشتند [۳۵].

ایتالیا (شهر رم)

ساختارهای غالب رم باستان مدت‌هاست که بر مقررات فروشندگی تأثیر گذاشته است. در سال ۱۸۷۰ م.، اندکی پس از پایتختی رم، مقامات قوانین سخت‌گیرانه‌تری را اتخاذ کرده و در محل استقرار دست‌فروشان خیابانی که در مرکز شهر بود، سعی بر ساختن نماد ملی کردند. این اقدامات، برای دست‌فروشان (یهودی) که برای زنده ماندن به کار دست‌فروشی وابسته بودند، خسارتی جبران‌ناپذیر بود [۴۲]. در اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ م. مهاجران جدیدی از سراسر ایتالیا (Italy) وارد پایتخت شدند و شروع به دست‌فروشی کردند. این در حالی بود که سایر شهروندان رم (Rome)، آنان را محترم نمی‌شمردند و حضور آنان را برای شهر مناسب نمی‌دیدند، اما کم‌کم در سال ۱۹۰۱ م. دست‌فروشان تشکیل صنف دادند و خواستار رسمی‌سازی شدند. صنف دست‌فروشان خواهان تمایز بین دست‌فروشان واقعی- دارای مجوز- با افراد تازه‌وارد بود که به فروش (گاه موقت) کارت پستال و... مشغول بودند. اما دیری نپایید که سال‌های شکوفایی اصناف به پایان رسید و در سال ۱۹۳۸ م. با تصویب قوانین نژادی علیه یهودیان، غالب آن‌ها که مشغول دست‌فروشی بودند، مجبور به ترک شغل خود شدند و به این ترتیب شمار بیکاران رو به فزونی گذاشت [۴۳]. اما در سال ۱۹۴۶ م. مقامات، خواستار اعطای مجدد مجوز به دست‌فروشان یهودی شدند. در دهه گذشته نیز با تشدید رکود اقتصادی در ایتالیا تعداد دست‌فروشان افزایش یافته است، اما با توجه به اهمیت صنعت توریسم در رم، سیاست‌گذاران و شهروندان مرفه این تجارت خیابانی را تهدیدی برای اصالت رم می‌دانند و می‌کوشند دست‌فروشان را به عنوان معضل شهری و تخریب‌کننده منظر شهری شکوهمند و تاریخی شهر رم معرفی کنند. دست‌فروشان خیابانی مهاجر غیرقانونی همه‌جا هستند و به طور کامل برخی مکان‌های توریستی مهم را تسخیر کرده‌اند و سبب آسیب به صنعت گردشگری می‌شوند. اما برخی دیگر معتقدند که فروشندگان اغلب مهاجر، بخشی از یک تاریخ طولانی هستند و باید با ساماندهی مناسب نماد نشاط شهری باشند و نه نشان بدبختی [۴۴].

مالزی (کوالالامپور)

ویژگی قابل توجه در مالزی (Malaysia)، به رسمیت شناختن دست‌فروشی و از تجربه‌های موفق در زمینه دست‌فروشی در این کشور، شهر کوالالامپور

جدول ۲. جمع‌بندی از بحث ساماندهی دست‌فروشی

نام کشور	علل گسترش پدیده دست‌فروشی	ضعف‌های طرح ساماندهی دست‌فروشی	قوت‌های طرح ساماندهی دست‌فروشی	رویکرد ساماندهی
ترکیه	<ul style="list-style-type: none"> - مهاجرت گسترده روستائیان به شهرها - بیکاری گسترده مهاجران - سرمایه اندک و عدم داشتن مهارت و تخصص - سیاست‌های اقتصادی دولت و رکود اقتصادی 	<ul style="list-style-type: none"> - ارائه تدابیر غیرسیستمی در ساماندهی به دست‌فروشان - شکست پروژه انتقال دست‌فروشان به بناهای سرپوشیده به دلیل عدم استقبال دست‌فروشان - جمع‌آوری دست‌فروشان توسط شهرداری و آزار و اذیت آن‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> - ارائه طرح‌های ساماندهی در قالب به رسمیت شناختن دست‌فروشان - نظارت ارگان‌های دولتی و شهرداری‌ها برای ساماندهی دست‌فروشان - همکاری نهادهای مختلف برای ارتقا طرح‌های ساماندهی - تجربه موفق یکجاسازی دست‌فروشان سیار و تعریف فضاهای مناسب برای این امر - تصویب قوانین و مقررات لازم و ایجاد محیط مناسب برای کسب‌وکار 	<ul style="list-style-type: none"> - ضد دست‌فروشی، جابه‌جایی دست‌فروشان (ناموفق) - سازگار (موفق)
تایلند	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش دست‌فروشان پس از بحران پولی کشورها - بحران شدید اقتصادی در پی بحران پولی - افت بسیاری از صنایع و بیکاری کارگران. 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم به رسمیت شناختن دست‌فروشان به عنوان یک فعالیت قانونی و معرفی آنان به عنوان عامل مخل در توسعه شهری. - عدم اجماع دست‌فروشان و عدم تبدیل آن‌ها به اتحادیه صنفی - وجود تعداد اندکی از مکان‌های تعبیه‌شده برای دست‌فروشی 	<ul style="list-style-type: none"> - انطباق پدیده دست‌فروشی با ذائقه و فرهنگ مردم و عدم تعارض فرهنگی - استقبال مردم از دست‌فروشان و اجناس آنها به عنوان پتانسیل بالا برای حفظ و ساماندهی این پدیده - دست‌فروشی پیشه‌های مجاز - تعبیه مکان مناسب برای دست‌فروشی - عدم تأثیر دست‌فروشی در بار ترافیکی تایلند. 	<ul style="list-style-type: none"> - رویکرد رواداری به دست‌فروشی (ناموفق)
بنگلادش	<ul style="list-style-type: none"> - بیکاری علت اصلی دست‌فروشی 	<ul style="list-style-type: none"> - تعدد دست‌فروشان - عدم به رسمیت شناختن دست‌فروشی و نوع فعالیت، غیرمجاز - رویکرد قهری دولت - رانت و رشوه بسیار زیاد در عملکرد اتحادیه بدون کارکردی مؤثر 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود اتحادیه برای دفاع از حقوق دست‌فروشان - آگاهی دست‌فروشان از حقوق خود 	<ul style="list-style-type: none"> - رویکرد رواداری به دست‌فروشی (ناموفق)
هندوستان	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش فروشندگان خیابان پس از سیاست آزادسازی اقتصادی در سال ۱۹۹۱. - افت شدید در بخش رسمی در کارخانه‌های بزرگ - آغاز برون‌سپاری صنایع در مقیاس کوچک - از دست دادن شغل بخشی از کارگران رسمی و یا همسران آن‌ها. 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم استمرار و ثبات در اجرای قوانین ساماندهی دست‌فروشان با وجود الزام به اجرای قوانین - آزار و اذیت مقامات و رانت‌خواری - مانع اصلی در اجرای طرح‌های ساماندهی به دست‌فروشان - وضعیت بدتر زنان نسبت به مردان. 	<ul style="list-style-type: none"> - اتخاذ سیاست‌هایی به منظور حفاظت از دست‌فروشان - ارائه طرح ملی مبنی بر خط مشی فروشندگان خیابانی (در صورت اجرای طرح امنیت فروشندگان خیابانی تأمین می‌شود). - نقش بنیاد زنان خویش‌فرما و بنیاد ملی دست‌فروشان هند در بهبود وضعیت دست‌فروشان. 	<ul style="list-style-type: none"> - رویکرد سازگار (موفق)
سنگاپور	<ul style="list-style-type: none"> - بیکاری و فقر مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری پدیده دست‌فروشی - تغییر در گروه بندی دست‌فروشان به علت اشتغال جوانان تحصیل کرده به علت بیکاری 	<ul style="list-style-type: none"> - نبود مشارکت محلی در بین دست‌فروشان 	<ul style="list-style-type: none"> - مجوز قانونی برای اشتغال در بخش دست‌فروشی - همکاری ارگان‌های دولتی در نظارت بر دست‌فروشان - همراهی وزارت بهداشت با ارگان‌های اجرایی در بهبود محصولات (غذایی) ارائه‌شده توسط دست‌فروشان - اجرای طرح ساماندهی به دست‌فروشان به عنوان طرح ملی 	<ul style="list-style-type: none"> - رویکرد همه‌شمول (موفق)
زامبیا	<ul style="list-style-type: none"> - کمبود اجناس در بازار قانونی - خصوصی‌سازی شرکت‌های بزرگ ملی و کوچک‌سازی - بیکاری عظیم مردم و فقر - دسترسی کمی به بهداشت و آموزش 	<ul style="list-style-type: none"> - جمع‌آوری دست‌فروشان توسط شهرداری و معرفی آنان به عنوان عامل مخل در شهر. - اختصاص تعداد اندکی از مکان‌های تعبیه‌شده برای دست‌فروشی - تعداد زیاد دست‌فروشان و عدم مشارکت آنان با دولت 	<ul style="list-style-type: none"> - همکاری ارگان‌های دولتی و دست‌فروشان در سازماندهی دست‌فروشی 	<ul style="list-style-type: none"> - ضد دست‌فروشی، جابه‌جایی دست‌فروشان (ناموفق) - سازگار (در فرآیند: هنوز اقدامات، نتایج ثمربخش و جدی به همراه نداشته است)
ویتنام	<ul style="list-style-type: none"> - سیاست‌های اقتصادی دولت و تحریم‌های اقتصادی - بیکاری و فقر - گسترش گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم استمرار و ثبات در اجرای قوانین ساماندهی دست‌فروشان با وجود الزام به اجرای قوانین 	<ul style="list-style-type: none"> - ضد دست‌فروشی، جابه‌جایی دست‌فروشان (ناموفق) - سازگار (در فرآیند) 	<ul style="list-style-type: none"> - سازگار (در فرآیند)

نام کشور	علل گسترش پدیده دستفروشی	ضعف‌های طرح ساماندهی دستفروشی	قوت‌های طرح ساماندهی دستفروشی	رویکرد ساماندهی
سریلانکا	- بیکاری و فقر مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری پدیده دستفروشی	- رویکرد قهری شهرداری علی‌رغم به رسمیت شناخته شدن دستفروشان توسط دولت - جمع‌آوری دستفروشان توسط شهرداری و معرفی آنان به عنوان عامل مخل در شهر. - وجود تعداد اندکی از مکان‌های تعبیه‌شده برای دستفروشی - تعداد زیاد دستفروشان - وضعیت بدتر زنان نسبت به مردان.	- همکاری ارگان‌های بین‌المللی و مردم نهاد در نظارت بر دستفروشان - وجود اتحادیه برای دفاع از حقوق دستفروشان - مجوز قانونی برای اشتغال در بخش دستفروشی	- ضد دستفروشی، جابه‌جایی دستفروشان (ناموفق) - سازگار (در فرایند)
کره جنوبی	- سیاست‌های اقتصادی دولت و رکود اقتصادی - افزایش دستفروشان پس از بحران پولی کشورها - افت شدید در بخش رسمی - از دست دادن شغل بخشی از کارگران بخش رسمی و یا همسران آن‌ها. - بیکاری و فقر مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری پدیده دستفروشی	- رویکرد قهری دولت - جمع‌آوری دستفروشان توسط شهرداری و آزار و اذیت آن‌ها توسط گانگسترها - عدم به رسمیت شناختن دستفروشان به عنوان یک فعالیت قانونی و معرفی آنان به عنوان عامل مخل در شهر. - وجود تعداد اندکی از مکان‌های تعبیه‌شده برای دستفروشی	- همکاری ارگان‌های بین‌المللی دولتی در نظارت بر دستفروشان - وجود اتحادیه برای دفاع از حقوق دستفروشان - مجوز قانونی برای اشتغال در بخش دستفروشی	- ضد دستفروشی، جابه‌جایی دستفروشان (ناموفق) - سازگار (در فرایند)
ایتالیا	- بیکاری گسترده مهاجران - سیاست‌های اقتصادی دولت و رکود اقتصادی - افزایش دستفروشان پس از بحران پولی کشور - بیکاری علت اصلی شکل‌گیری دستفروشی - گسترش گردشگری	- جمع‌آوری دستفروشان توسط شهرداری و آزار و اذیت آن‌ها - عدم به رسمیت شناختن دستفروشان به عنوان یک فعالیت قانونی و معرفی آنان به عنوان عامل مخل در منظر شهری. - عدم استمرار و ثبات در اجرای قوانین ساماندهی دستفروشان با وجود الزام به اجرای قوانین	- مجوز قانونی برای اشتغال در بخش دستفروشی - همکاری ارگان‌های دولتی در نظارت بر دستفروشان - انطباق پدیده دستفروشی با ذائقه و فرهنگ مردم و عدم تعارض فرهنگی - وجود اتحادیه برای دفاع از حقوق دستفروشان - وجود مشارکت محلی در بین دستفروشان	- ضد دستفروشی، جابه‌جایی دستفروشان (ناموفق) - سازگار (در فرایند)
مالزی	- سیاست‌های اقتصادی دولت و تحریم‌های اقتصادی - افزایش دستفروشان پس از بحران مالی در آسیا	به رسمیت شناختن دستفروشی	- برگزاری دوره‌های آموزشی برای دستفروشان به منظور ارتقای کسب‌وکار - زیباسازی منظر شهری و ایجاد مکانی مناسب برای مردم و گردشگران - حمایت دولت از دستفروشان، تأمین مالی و اعطای اعتبارات نهادی - آموزش مهارت‌های کسب‌وکار و مدیریت مالی	رویکرد سازگار (موفق)

نتیجه‌گیری

و...؛ به لحاظ کالبدی موجبات ترافیک پیاده، سواره، ازدحام جمعیت، از بین بردن معماری شاخص و فرسودگی در بافت و...؛ به لحاظ معنایی سبب از بین رفتن تجربه حسی - در فضاهای غنی با کم‌رنگ شدن فعالیت‌های مختلف با جایگزینی مشاغل کاذب، ایجاد نزاع، تهدید اصالت بافت کهن شهری، در برخی مواقع نیز سبب تقویت و افزایش تعاملات اجتماعی مردم و... می‌شود. از همین رو، در بسیاری از شهرهای دنیا، مکان‌هایی ویژه در قالب طرح‌های ساماندهی دستفروشان شهری برای حضور این دسته از فروشندگان در نظر گرفته شده است. برخی رویکردها، مداراگرانه و برخی قهری هستند. همچنین در برخی کشورها، احزاب در جهت شناختن تلویغاتی، به منظور ساماندهی به دستفروشان و امتیاز دادن به آن‌ها و حمایت از دستفروشان در حد بهره‌برداری شعاری مواردی مطرح می‌کنند، اما خود دستفروشان از این امر هیچ‌گونه مزیت ملموسی دریافت نمی‌کنند. در برخی موارد نیز موفقیت‌هایی، با تمرکز بر رویکرد ساماندهی حاصل می‌شود، اما میزان ضعف‌های طرح‌های

امروزه پدیده دستفروشی که از جمله مشاغل بخش غیررسمی شهرها است، پدیده‌ای شناخته‌شده در سراسر جهان و در عین حال پیچیده به نظر می‌رسد که اغلب بر اثر سیاست‌های اقتصادی دولت و تحریم‌های اقتصادی، بیکاری و فقر، گسترش مهاجرت‌ها و... به وجود می‌آید. گذشته از مسائل و مشکلات به‌وجودآمده توسط دستفروشان، این دسته از فروشندگان، فرصت‌های ارزشمندی را نیز برای شهر و شهروندان مهیا می‌سازند. ایجاد اشتغال هرچند موقت برای افراد بیکار جامعه و به تبع آن کاهش انحرافات اجتماعی، کاستن فشار اقتصادی بر اقشار کم‌درآمد جامعه و... نمونه‌هایی از این فرصت‌ها هستند. مهم‌ترین مسئله‌ای که بسیاری از شهرها در این رابطه با آن مواجه هستند، مشکل حضور دستفروشان در پیاده‌روهای مراکز شهرهاست که به لحاظ عملکردی منجر به شکل‌گیری خرده‌عملکردهای توزیعی (وسایل آرایشی، میوه‌فروشی، پوشاک و...)، خلق تنوع اقلام و جذابیت آن‌ها برای مردم

ساماندهی بر قوت‌های آن‌ها غالب است. با این حال برای داشتن شهری زیبا، باید ابتدا اقتصاد شهری اصلاح شود. در این صورت، رفتارهای تصمیم‌گیران نیز علمی و موشکافانه خواهد بود. در جدول ۳ فصل مشترک نمونه‌ها با محوریت عوامل عملکردی، کالبدی و معنایی، مورد اشاره قرار می‌گیرد.

جدول ۳: دست‌فروشی و منظر شهری در نمونه‌های خارجی

منظر شهری			دست‌فروشی در کشورهای دیگر
عوامل معنایی	عوامل کالبدی	عوامل عملکردی	
<p>- از بین رفتن تجربه حسی در فضاهای غنی با کمرنگ شدن فعالیت‌های مختلف با جایگزینی مشاغل کاذب</p> <p>- تقویت و افزایش تعاملات اجتماعی مردم</p> <p>- ایجاد نزاع‌های خیابانی بین دست‌فروشان و نیروهای دولتی</p> <p>- تهدید اصالت بافت تاریخی شهر</p> <p>- ایجاد صدا و هباهو</p>	<p>- حمل و نقل کالا با گاری در داخل شهر</p> <p>- شکل‌گیری معابر برای فروش کالا (ترغیب به دست‌فروشی) در جداره خیابان/ ساحل و اختلال در سیستم ارتباطی</p> <p>- تغییر در ارتباطات فضایی- حرکتی به علت سد معبر در حاشیه خیابان</p> <p>- تغییر در سلسله‌مراتب خیابان‌ها/ ساحل و فضاها به علت تغییر در ساختار کارکردی آن</p> <p>- ناهماهنگی برخی تأسیسات مدرن با تاریخی خیابان/ ساحل با پیشه دست‌فروشی</p> <p>- کاهش عرض مفید معابر و تراکم و ازدحام جمعیت</p> <p>- فرسودگی در ساختار معماری خیابان‌ها</p> <p>- تغییر در ظاهر کالبدی خیابان‌ها/ ساحل و فضاها</p> <p>- تخریب کف‌سازی‌ها با تأکید بر عدم تغییر در فرم کالبدی</p>	<p>- بی‌رونقی بخش‌های رسمی علی‌رغم کیفیت مطلوب فضایی به علت تورم و بحران مالی</p> <p>- فرصت ایجاد فعالیت‌های متنوع برای گروه‌های مختلف جمعیتی و ایجاد کاربری‌های جدید برای تداوم دست‌فروشی</p> <p>- ایجاد فضاهایی برای دست‌فروشی در راستای انجام فعالیت‌های مختلف</p> <p>- شکل‌گیری خرده‌عملکردهای توزیعی (وسایل آرایشی، میوه‌فروشی، پوشاک و...)</p> <p>- تنوع اقلام و جذابیت آن‌ها برای مردم</p>	

بر موارد یادشده، در برنامه‌ریزی شهری نوآوری‌هایی را می‌توان مشاهده کرد که فرصت‌های مختلفی را برای فروش در فضای کم فراهم می‌کند. انواع مداخلات برنامه‌ریزی که فضا را برای فروشندگان خیابانی فراهم می‌کند، در سه مورد دسته‌بندی می‌شود: ۱. استفاده از فضای انتقایی (یا باقی‌مانده) مانند زیر پل‌ها؛ ۲. تخصیص فضای فروش در طرح‌های مسکن و به‌اشتراک‌گذاری فضای زمان (به عنوان مثال: برای بازارهای هفتگی یا یکشنبه)؛ ۳. استفاده از فضاهای پرت برای استفاده دست‌فروشان (مانند فضای زیر پل‌های هوایی که فرصتی مناسب برای جمع‌آوری دست‌فروشان حاشیه خیابان، پیاده‌رو و تغییر بازار به زیر پل هوایی می‌شود که باعث کاهش درگیری‌های ترافیکی می‌شود و به آن‌ها پناه می‌دهد). در زمینه مؤلفه‌های معنایی نیز می‌توان به راهکارهایی همچون درک پیوندها (تدارکات، مشتریان، نقش در سلسله‌مراتب خرده‌فروشی شهری) اشاره داشت (شکل ۳).

در خصوص راهکارهای اجرایی، در زمینه مؤلفه‌های عملکردی؛ طراحی فراگیر کارکردی (اغلب به معنای تأمین جامع خدمات از طریق مدیریت بهینه)، و تأمین دسترسی برای گروه‌های مختلف، توجه به تأمین امکانات لازم، توجه به مقیاس و اندازه فعالیت‌ها، ایجاد امکانات بهداشتی، سیستم جمع‌زباله و برق و روشنایی (در بیشتر موارد توسط پیمانکاران خصوصی، در قبال دریافت مبلغی ارائه می‌شود)؛ در زمینه مؤلفه‌های کالبدی؛ سکانس‌بندی پیاده‌رو و پیاده‌راه‌ها برای حضور هم‌زمان دست‌فروشان، ماشین‌ها و پیاده‌ها، ایجاد مناطق موقت برای دست‌فروشی، طراحی فراگیر مکانی (اغلب به معنای استفاده بهینه از فضای موجود از طریق مدیریت بهتر فضا یا اشتراک زمانی به عنوان مثال: جمعه بازار)، انطباق نوع بافت با سطح عرضه دست‌فروشان (عرضه در سطح منطقه‌ای، شهری و...)، تهیه نقشه تجارت شهری، توجه به مقیاس و اندازه فضاهای فروش، طراحی مشارکتی با فروشندگان خیابانی جهت تأمین ایده‌های نوآورانه در مورد چگونگی حل تعارضات فضایی اشاره داشت. علاوه

درس‌هایی در خصوص ساماندهی دست‌فروشان منطبق بر شاخص‌های منظر شهری		
<p>عسکر دی مؤلفه</p> <p>کارکردها</p> <p>فعالیت‌ها</p>	<p>- طراحی فراگیر کارکردی (اغلب به معنای تأمین جامع کالا و خدمات از طریق مدیریت بهینه، - تأمین دسترسی برای گروه‌های مختلف - توجه به تأمین امکانات لازم - توجه به مقیاس و اندازه فعالیت‌ها - ایجاد امکانات بهداشتی و سیستم جمع زباله - دسترسی مناسب به پارکینگ</p>	
<p>مؤلفه کالبدی</p> <p>شهری بافت</p> <p>مکانی</p> <p>تجمع</p>	<p>- طراحی فراگیر مکانی (اغلب به معنای استفاده بهینه از فضای موجود از طریق مدیریت بهتر فضا یا اشتراک زمانی به عنوان مثال: جمعه بازار). - به‌اشتراک‌گذاری فضای یک زمان مشخص (به عنوان مثال: برای بازارهای هفتگی)</p> <p>- انطباق نوع بافت با سطح عرضه دست‌فروشان (عرضه در سطح منطقه‌ای، شهری و...) - تهیه نقشه تجارت شهری - استفاده از فضای اتفاقی (یا باقیمانده) برای استفاد دست‌فروشان (بازار جمالیور (هند))</p>	
<p>مؤلفه</p> <p>معنایی</p> <p>ادراک</p> <p>رفتار</p>	<p>شکل فضای الگوی فضایی</p> <p>- سکاس‌بندی پیاده‌رو و پیاده‌راهها برای حضور هم‌زمان دست‌فروشان، ماشین‌ها و پیاده‌ها - ایجاد مناطق موقت برای دست‌فروشی - توجه به مقیاس و اندازه فضاهای فروش - طراحی مشارکتی با فروشندگان خیابانی جهت تأمین ایده‌های نوآورانه در مورد چگونگی حل تعارضات فضایی</p>	
	<p>- درک پیوندها (تدارکات، مشتریان، نقش در سلسله‌مراتب خرده‌فروشی شهری) - توجه به خرده فرهنگها و رفتارهای مختلف - برطرف کردن نیازهای اولیه دست‌فروشان در راستای حفظ ارزشهای انسانی - نظارت مسئولان شهرداری و سرکشی چندنوبته آن‌ها در هفته برای مدیریت رفتار فروشندگان</p>	

شکل ۳. خلاصه‌ای از راهبردهای اجرایی در خصوص دست‌فروشی و منظر شهری

مشارکت نویسندگان

سهام مشارکت نویسندگان در این مقاله یکسان بوده است.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «مطالعه‌ای در تجارب ملی و بین‌المللی ساماندهی دست‌فروشان در زمینه منظر شهری»، به شماره: ۲۸۰-۶/۶/۱۵/۱۴۰۲ (مجریان: دکتر رعنا نجاری نابی و دکتر ناهیده رضائی) انجام پذیرفته در مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر تبریز است. لذا نویسندگان مقاله از تمامی خبرگان و کارشناسان مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر تبریز و ناظر محترم، مهندس مهسا سعیدی مهرباد که در انجام این پژوهش یاری‌گر بودند، تشکر می‌کنند.

بی‌نوشت

آ. نگاه کنید به
Anheier, H. K, Economic environments and differentiation: A comparative study of informal sector economies in Nigeria, World Development, 1992. Vol 20(11): 1573-1585. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(92\)90015-N](https://doi.org/10.1016/0305-750X(92)90015-N).

ii. ۵۷ درصد کارگران در کره جنوبی، غیر رسمی هستند و از این میزان ۷۰ درصد را زنان و ۶۰ درصد را مردان شکل می‌دهند

- [1] Azadkhani P. Tahmasbikia Z. Investigating the role and performance of urban furniture in improving the quality of the urban environment and the satisfaction of citizens (Case Study: District 4 of Kermanshah Municipality) 2016; 27: 93-110. DOI: [20.1001.1.22.285229.1395.7.27.6.9](https://doi.org/10.1001.1.22.285229.1395.7.27.6.9). [In Persian]
- [2] Hajinejad A. Portahari M. Ahmadi A. The effects of commercial tourism on the physical and spatial development of urban areas, a case study: Baneh city. Human Geography Research (Geographic Research) 2010; 1(70): 91-109. [In Persian]
- [3] Donovan M. G. Informal Cities and the Contestation of Public Space: The Case of Bogotá's Street Vendors 1988-2003, Urban Studies 2008; 45(1): 29-51. DOI: [10.1177/0042098007085100.1988-2003](https://doi.org/10.1177/0042098007085100.1988-2003).
- [4] Hanser A. Street Politics: Street Vendors and Urban Governance in China. The China Quarterly 2016; 226: 363 – 382. <https://doi.org/10.1017/S0305741016000278>.
- [5] Kudva N. The Everyday and the Episodic: The Spatial and Political Impacts of Urban Informality. Environment and Planning. A 2009; 41(7). <https://doi.org/10.1068/a41101>.
- [6] Onodugo V. A. Ezeadichie N. H. Onwuneme C. A. Anosike A. E. The Dilemma of Managing the Challenges of Street Vending in Public Spaces: The Case of Enugu City, Nigeria. Cities 2016; 59 : 95–101. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cities.2016.06.001>.
- [7] Recio R. B. Mateo-Babiano I. Roitman S. Revisiting Policy Epistemologies on Urban Informality: Towards a Post-Dualist View. Cities 2017; 61: 136-143. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2016.08.018>.
- [8] Recio R. B. Gomez J. E. A. Street Vendors, Their Contested Spaces and the Policy Environment: A View from Caloocan, Metro Manila. Environment and Urbanization ASIA 2013; 4(1): 173-190. <https://doi.org/10.1177/0975425313477760>
- [9] Roever S. Skinner C. Street Vendors and Cities, Environment and Urbanization 2016; 28(2). <https://doi.org/10.1177/0956247816653898>.
- [10] Misthos L.M. M. Messaris G. Damigos D. Menegak M. Exploding the Perceived Intrusion of Mining into the Landscape Using the Fuzzy Cognitive Mapping Approach. Ecological Engineering 2017; 101:60-74.
- [11] Europe, Council. O. European Landscape Convention. In Report and Convention 2000.
- [12] Bell P. Content Analysis of Visual Image. In handbook of visual analysis 2001. London: Thousand Oaks: SAGA.
- [13] Appelton J. H. Landscape in the Arts and the Sciences 1980. University of Hull Press.
- [14] Cowan R. The dictionary of urbanism 2005. Wiltshire, England: Streetwise Press.
- [15] Lawenthal D. Past time, present place: Landscape and memory. Journal of Geographical Review 1975; 65: 1-36.
- [16] Vahdat S. Sajjad-Zade H. Karimi-e Moshaver M. Conceptualizing the factors affecting of streetscape to promote the legibility of urban spaces (Case Studies: Hamedan inner city streets). Journal of Urban Studies 2014; 4(15) : 17-36. [In Persian]
- [17] Bromley R. Street Vending and Public Policy: A Global Review. International Journal of Sociology and Social Policy 2000; 20(1/2): 1-28. <https://doi.org/10.1108/01443330010789052>.
- [18] Raghofer H. Why the informal economy is harmful 2011; Shargh newspaper. 107.
- [19] Brown A. Contested Space: Street trading, Public space, and Livelihoods in Developing Cities. Intermediate Technology Publications Ltd 2006; UK: Warwickshire.
- [20] Madanipour A. Public and private spaces of the city 2003; London: Routledge.
- [21] Saha D. Working Life of Street Vendors in Mumbai, The Indian Journal of Labour Economics 2011; 54(2): 301-325.
- [22] Dimas H. Street Vendors Urban Problem and Economic Potential. Center for Economics and Development Studies 2008, Department of Economics, Padjadjaran University Jalan Cimandiri. 6.Indonesia: Bandung.
- [23] Roy A. Urban Informality. Journal of the American Planning Association, Chicago 2005; 147-158.
- [24] URL1:www.google.com [visited on December 2023 ,20]
- [25] Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). www.tuik.gov.tr.
- [26] Yıldız M. C. Kent Yaşamının Değişmeyen Marjinalleri: Seyyar Satıcılar ve İşportacılar. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2008; 18(2): 343-366.
- [27] Taghizadeh R. Investigating Türkiye's experience in organizing informal street businesses with an emphasis on local markets, Bureau of Economic Studies 2022. [In Persian]
- [28] Kusakabe k. Policy Issues on Street Vending, an Overview of Studies in Thailand, Cambodia and Mongolia and Mongolia 2006, International Labor Office, available at (<http://www.ilo.org>).
- [29] Kusakabe, Kyoko. Policy Issues on Street Vending: An Overview of Studies in Thailand, Cambodia and Mongolia. International Labour Organisation. 2006.
- [30] Razanhan S. Designing a policy model for the organization of street vendors in the metro of Tehran, master's thesis in the field of social work, Allameh Tabatabai University, Faculty of Social Sciences, Spring 2021. [In Persian]
- [31] Lataa L. Waltersa P. Roitmanb S. A marriage of convenience: Street vendors' everyday accommodation of power in Dhaka, Bangladesh. Elsevier 2019; 85 :143-150.
- [32] Israt A. Adam M. From Control Street to Shared Spacs: a Study on the Street Hawking Activities in the Urban Public, Spaces of Dhaka City, Asian Journal of Social Sciences & Humanities 2019; 8(1): 1-14.
- [33] Ahmed I. Johnson G. Urban safety and poverty in Dhaka, Bangladesh: Understanding the structural and institutional linkages. Australian Planner 2013; 51: 272-280. DOI: [10.1080/07293682.2013.837833](https://doi.org/10.1080/07293682.2013.837833).
- [34] Bhowmik K. S. Hawkers in the Urban Informal Sector: A Study of Street Vending in Seven Cities of India'. Conducted by on behalf of National Alliance of Street Vendors of India 2005. www.nasvi.org, www.streetnet.org.
- [35] Bhowmik S.K. Street Vendors in Asia: A Review. Economic and Political Weekly 2005; 40 (22):2256-2264.
- [36] Hansen K.T. Who Rules the Streets? The Politics of Vending Space in Lusaka. Reconsidering informality: perspectives from urban Africa 2004; 62-80.
- [37] Global Policy Network. Zambia: Socio-Economic Issues and Unionization. Accessed 8 April 2011. <http://www.globalpolicynetwork.org>.
- [38] Government of Zambia. The Market and Bus Station Act no. 7 of 2007. Zambia.
- [39] MLGH. <http://www.mlgh.gov.zm/> Accessed 17 May 2011.

- [40] Painter M. The politics of state sector reforms in Vietnam: Contested agendas and uncertain trajectories. *The Journal of Development Studies* 2005; 41(2): 261-83.
- [41] Pill J. Street Vendors and the Dynamics of the Informal Economy: Evidence from Vung Tau, Vietnam. *Asian Social Science* 2010; 6(11): 159-165.
- [42] San Juan RM. *Rome: A City Out of Print* 2001. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- [43] Colzi F. Procaccia C. Aspetti socioeconomici della comunità ebraica romana dalle leggi razziali al miracolo economico (1938–1965). In: Roma AS (ed.) *La comunità ebraica di Roma nel secondo dopoguerra: Economia e Società (1945–1965)*. Roma: Camera di Commercio Industria Artigianato e Agricoltura di Roma 2007: 57–76.
- [44] Delvin R.T. Piazzoni F. In the name of history: (De) Legitimising street vendors in New York and Rome. *Urban Studies* 2020; 60 (1): 1-16.
- [45] Urban and regional studies and researches, sixth year, twenty-fourth issue, spring 2014. [In Persian]
- [46] Nasrizal A. Exploring trends in Malaysian Street Food Vendors 2023. Access in <https://semart.my/exploring-trends-in-malaysian-street-food-vendors/>.

